کۆڵان کۆڵان گێڕانەوە ... کەریم کاکە ... 59

59

دەڵێی ئێستایە، دایکم بە کاخەز و پێنووسەوە لە تەنیشت خۆی دانام، کات بەرە بەری بوونەوەی رادیۆی شۆڕشە، رادیۆی ((ئێرە دەنگی ..)) دەنگێگ ئەو رستەی بە دنیادا بڵاودەکردەوە، لە گوێ دەتگوت کانیی بەهارانەیە و لەپڕ لە بن کەپکە شاخێ دەتەقێتەوە و بەسەر ئەشکەفتێکدا تاڤگەیەك بە سەر دۆڵدا دەپرژێنێ، ئەو لێکچوونە لە خۆوە نیە، من کانی بەهارانەم بە دەنگ و رەنگەوە دیتووە، ئێستا کاتی کانیی بەهارانە نیە، رادیۆی (ئێرە..) بە قسەی ژنەکەی کۆڵانی پشتمان بێت، شار هەر هەموو شار بە جاش و پۆلیس و جەردە و دز و شێتیشەوە گوێیاندەدایێ..
لە تەنیشت دایکم دانیشتووم، باشە بۆچی ئەو کاتەی بۆ نووسینی نامە هەڵبژارد؟ تێنەگەیشتم، بەڵام لەوە گەیشتبووم کاتێ دایکم حەزی دەچێتە شتێ ئیسترەم دەبێ بیگاتێ، جار هەبووە دەستی لە هەویر بووە، خولیای بازاڕ لە سەری گەڕاوە، هەویری وەلا ناوە، عەبای بە سەر داداوە و ڕێی بازاڕی گرتۆتەبەر..
ئێ، بە خوێنەری خۆم بڵێم، دایکم دەڵێ و من دەینووسم، نامە بۆ خاڵە عەریفەکەم دەنووسم، لەوانەیە لە دەڤەری شەنگال و ئەولا بووبێت، وا بزانم نامە تەواو نەببوو رادیۆ بۆوە، دیارە ساتی هەناسە لە خۆبڕینە، پیری سوارچاکان یەك دوو جار گۆچانەکەی بە زەوی دادا، واتە قڕوقەپ، دەمانزانی دەڵێ:
ئەوەی قسە بکات ئەو گۆپاڵەی تێدەبڕم..
پیری سوارچاکان بە قسەی خەڵك بێت دەوی زۆر پیس بوو، بەڵام لە جوێنەکانی پیسیم نەدەدیت و بۆنم نەدەکرد، ئا، ئەوە بڵێم باشە، لەو سەر و بەندە نانی ئێوارەمان دەبردە ژوورەکەی پیری سوارچاکان و گوێی کێساران تا درەنگی شەویش لە کنیان دەماینەوە، رادیۆی شۆڕش لەو سەرەتای شۆڕشە هەر پێشمەرگەیێ شەهید با ناوی دەخوێندەوە، هەر جاشێ، سەربازێ پەیوەندی بەهێزی پێشمەرگەوە کردبا، ناوی دەخوێندەوە، هەر دەڵێی ئێستایە رادیۆ گوتی:
عەریف شەفیق... بە خۆی ....سەربازەوە هاتە ڕیزی پێشمەرگەی کوردستانەوە...
ژمارەی سەربازەکانم لە یاد نیە، بەڵام لە یادمە، دایکم مستێکی لە

سینگی خۆی دا و گوتی:
براکەم، ئەوە تۆی، گەیشتیە ئەوێ، خۆ من …
بابم گوتی:
دەك ئافەرم، هەر ئەوەم لێ چاوەڕوان دەکردی..
پیری سوارچاکانی باپیرم شتێکی نزیك لەوەی گوت:
چێتەوە سەر کوێخا مەحموودی باپیرە گەورەی، خزمەتی بێگانە ناکات..
ئەو خاڵەم، یەکێ بوو لە هەمەدانیەکان، ئەوانەی وەختی خۆی لە مەلا مستەفا تووڕە بوون و لە هەمەدان گیرسانەوە و لەوێ رۆژی دوو درهەمیان هەبوو، دوایەوەی گەڕانەوە و شتێك پاشتر لە بەغدایان کردەوە، ئەو پیاوە گۆتبوویە دوو برا گەورەکەی کە ئەوانیش جەلالی بوون و بە جەلالی گەیشتنە قیامەت:
من لەگەڵ ئێوە و ئەوان نایەمەوە ناو حکومەت، بە تەنێ دەچمەوە..
بە تەنێ هاتبۆوە و چووبۆوە ریزی سەربازی، لە سەربازی مایەوە تا لە رادیۆ ناوی خوێندرایەوە، دێتەوەبیرم دایکم خەمی لە نامەکەی دەخوارد، هێندەی پێوە ماندوو بووە، کەچی ناگاتە براکەی، راستە من نامەکەم دەنووسی بەڵام رستەکان هەمووی هی دایکم بوون، یەك وشەم نەدەگۆڕی و نەدەقرتاند، دایکم تا رستەیەکی دەگۆت، تەواوێك رادەوەستا، جاروبار بابم دەیویست لە راستکردنەوە یان جوانکردنەوەی رستەیەك یارمەتیبدات، دایکم لێیوەرنەدەگرت، رستەی لە کەس وەرنەدەگرت، رستەی خۆی لە رستەی هەقایەتبێژ و رستەکانی ناو (مەم و زین) لا جوانتر و شیرینتر بوون..
دایکم وەك بڵێی شتێکی گەورەی بە سەردامابێتەوە، گوتی:
ئەوجا، ئەو کاخەزە چ لێبکەم!
بابم بە بزەیەکەوە کە لەوێوە زانیم بزەی بابم بزەی بن سمێڵی بەفریی لە بزەی هەموو کەسێ جوانترە، گوتی:
حەوشەیەك دابەستەی بە سەردا ماوەتەوە!
باش بوو قسەکەی گوڵی کۆسارانم بیرکەوتەوە:
کچم، بەسێ، کاخەزەکەت هەڵگرە، زۆرنابا براکەت و هەموو ئەوانەی بە چیا کەوتوون دێنەوە..
بەڵام کەس ئەو قسەیەی گوڵی کۆسارانی نەنکمی بە هەند هەڵنەگرت، ئاخر لە سەر لێواری تێکچوون بوو، لە سەر بەرماڵ تێکچوو، بەرماڵی پاڵانەوە بۆ گەڕانەوەی بینایی پیری سوارچاکان، پاشان گوڵی کۆساران ورد ورد دەگێڕمەوە، ئێستا بە دیار رادیۆوەین و هەواڵی ناخۆش دەبیستین..
لە رادیۆوە کارەساتەکەی ئەودیوی کەسنەزان، ئەو کارەساتەی ئێستاش پێوە کەس نەیزانی ئەو ئاگرە چۆن کەوتەوە کە ئەو هەموو خوێنەی لێکەوتەوە، ئاگرەکە لە ئاقاری (پەلکە رەش) و (باخچە) و ئەو ناوە

بوو، دیارە ژنەکەی سەعید ناوی لەو کارەساتە نا ئاگر، لە شیوەنەکە دەیگێ:
ئاگر لە باخچەی سینەم بەربوو، پەلکی جەرگ و دڵم رەش هەڵگەڕا..

لە بارەی ئاگرەکەی سەر سینەی ژنەکەوە رادیۆ شتەکی کەمی گۆ، لێ لە پشت کەسنەزانەوە کە هێندە لە بەلاشاوەوە دوور نەبوو، هەواڵ لە گوللە خێراتر دەگەیشتە کۆڵانێ:
((پێلێ پێشمەرگە، لە پڕ دەوریان دەگیرێ، دیارە دەستێك لە پشت ئەو دەورگیرانە هەیە، پێدەچێ بەرپرسێ لە پشتەوە ئەو هێزەی بە حوکمەت فرۆشتبێ، نا، کەسێ لە ناو هێزەکەوە دەستی لەگەڵ حوکمەت هەبووە و بە بێتەل پەیوەندی کردووە، نا بە ڕێکەوت وا کەوتەوە، نا….ئیدی دەوریان دەگیرێ و شەڕ گەرمە و درێژەدەکێشێ و ڕێی دەرچوون نیە و هێزی پشتیوانیان ناگاتێ، حەیف لەو دەستە دوازدەییە تاقە پێشمەرگەیەك بۆ گێڕانەوەی شەڕەکەش دەرناچێ!))
ئیدی پشت کەسنەزان بۆ پێشمەرگە دەبێتە کوشتارەگەیێ، کەلوکۆڵم، کەس تەرمی کوڕ و برا و باب و مێرد ناناسێتەوە، دەبابە بە سەریان کەوتبوو، لەگەڵ زەوی پانببوونەوە جگە لە ژنەکەی سەعید، ئەویش بە هۆی جەمدانیە گوڵینگدارەکەی سەری کەئەو شەوەی شار رووی لە چیا کرد، لە بن دەستی بوو، بۆی گوڵینگ دەکرد، دەست و پەنجەی خۆی ناسیەوە، ئاخر لە لایەکیەوە کەمتر لە قولانجێکی تەواونەکرابوو، ژنەکەی بەو جێ قولانجە جەمەدانیی گوڵینگداری دەستچنی خۆی ناسیەوە و لە ڕێی جەمەدانیەکشەوە مێردەکەی خۆی ناسیەوە، کە هەشت نۆ دە ساڵ دەبوو ژن و مێرد بوون…
دەڵێن ئێستاس جەمەدانیە خوێناویە گوڵینگدارە تەواو نەکراوەکە، هەڵگیراوە، لە ناو باولێکی داخراوە..
پاشترێ ئەکرەم بێنێ دیمەنێکی شەڕەکەی وا نیشاندایەوە:
((نەماندەزانی شەڕ دەبێ، فڕۆکە هێند لەپڕ ئاگری باراند، لەشکر هێند خێرا دەوری گرتین، دەبابە هێند تیژ گەیشت، ئەوەی لە سەر پێشاو بوو بە دۆخین توند کردنەوە رانەگەیشت، دەبابە ڕێچکەیان بەستبوو، کەلکی دەستکردنەوەی نەبوو، ئازا ئەوە بوو هەڵێ و خۆ دەربازبکات، دەبینم سەعید و دەستەکەی چەقین و شەڕیان کرد، هاوارمانکرد:
شەڕی خۆتڕێنە، هەڵێن…
بە قسەی نەکردین، لە ئاوڕدانەوە دیتم دەبابە گەیشتبووە سەریان..))
سەعدی گەورەش وای گێڕابۆوە:

((من کەوتمە بن زنجیری دەبابەیەك لەو دەبابانەی دوازدە پێشمەرگەکەیان پانکردەوە، لە ناو ئاودێڕێکی تەسکی قووڵ خۆم کردە مردوو، دەبابە بە سەرمدا تێپەڕی، لە تاریکیی شەو خۆم زیندوو کردەوە و دەرباز بووم، ئەو ئازایەتییەی سەعید و دەستەکەی کردیان لە دەست کەس نایە..))

ئێمە لە دەموساتی رادیۆ، قۆوقەپ بە دیار رادیۆوەین، لە هەر کوێ پێشمەرگەیێ شەهید با، دەمانزانی، رادیۆ ناوی دەخوێندەوە، بۆیە لە ساتی خوێندنەوەی ناوی شەهید هەموو دەستیان لە سەر دڵیان بوو، جاری وا هەبوو بە بیستنی ناوی یەکەمی ناوێك، زۆر نزیك بوو خەریك بوو هەناسە بوەستێ، بەڵام هاتنی ناوی دووەم یان سێیەم دوور دەکەوتەوە و هەناسە ئاسایی دەبۆوە، لەبیرمە رادیۆ گۆتی (حوسێن…)، دایکم تا مست بوو لە سینگی خۆی دا و گوتی: هەیڕۆ حوسێنی برازامە..

باش بوو بە ناو هێنان و باب و باپیری شەهیدبوون لە کوڕە خاڵ دووورکەوتەوە..

هەر لە رادۆیوە ناوی کوڕە قوزەکەم بیست، ئەو کوڕەی نامەی دڵداریی پێدەنووسیم و پێیدەخوێندمەوە، ئەو کوڕەی بە شەهیدبوونی کچێکی شێت کرد و دواتر بە شێتایەتی ترومبێل شۆلایی و گەیشتە گۆڕستان…

هەر لە رادیۆوە هەواڵی بریندارbوونی ئەو خاڵە هات کە هێشتا ئەو نامەی دایکم بە دەست و پێنووسی من بۆی نووسیبوو، دەقی نەشکاوە، نەنووشتاوەتەوە، لە ناو باول هەڵیگرتووە، ئیدی لە ماڵی ئێمە شین و ڕۆڕۆیە، دیارە کەسیش ناوێرێ بە دەنگی بڵند بگریێ، ئاخر جاش و پیاو خراپ بە کۆڵانێدا دەسووڕێنەوە و گریان لە هەر ماڵێکەوە بەرزبێتەوە دەگەنە سەری، ئەگەر مردووەکە پێشمەرگە بێ، یان لە ئاقاری پێشمەرگە بێ، زیندووەکان رادەپێچن..

دایکم ڕۆژانە باولەکەی دەکردەوە، نامەکەی کە لە بن کڵاوەکەی عوسمان دانابوو، دەردەهێنا و تێڕوپڕ بە سەریدا دەگریا، هێند بە سەر نامە نەناردراوەکەدا گریا هێند گریا، وەختە بڵێم هەر هێندەش بە سەر کڵاوە بەجێماوەکەدا گریاوە، لەبیرمە دایکم دەیگۆتە گوڵی کۆساران:

مامۆژن، ئەدی نەتگۆ، بەو زوانە بە پێی خۆی دێتەوە، کوا؟ خۆ مەبەستت ئەوە نەبوو، بە مردوویی …؟!

بەڵام گوڵی کۆساران……

باش بوو لابەلایی هەواڵێك گەیشت کە برینەکە سووك بوو، ئێستا گەڕاوەتەوە بەرەی شەڕ و لە جاران جوانتر شەڕدەکات

بیرمە لە پێ رادیۆوە ناوی شەهیدمان نەدەبیست، ئێخەیش دیارە چیدی پێشمەرگە شەهید نابن، من وای بۆ چووم، بەڵام بە قسەی پیری سوارچاکان بێ، سەرچیخچووم، دەیگوت:

باش دەکەن ناوی شەهید ناخوێننەوە، ئاخر خەڵك دەپسێنن، باش دەکەن بۆ دوایی هەڵدەگرن..

بەوە زانیم من سەرچیخم و قسەی پیری سوارچاکان لەجێیە، هەواڵی مەرگی قادر شێڵەبی کەند و کەند و دوای حەفتەیەکیش لە کوشتنی گەیشتە ماڵی ئێمە، لەو حەفت ڕۆژەش رادیۆ نە لە ریزی مردووان نە لەریزی زیندووان ناوی قادری بە زاریدا نەهاتبوو، بە بیستنی سەربردەی مردنی شێڵەبی گەڵەك تاسا، پیری سوارچاکانیش رستە ترسناکەکەی گێڕتەوە، کە کەس چاوەڕێی ئەوەی نەدەکرد لە زاری ویەوە رستەیەکی وا دەرچێ:

پیاو کەربێ، کورد نەبێ

ئەوەشی گوت:

رەزای کوڕە ئامێزام بە ناوی منەوە ئەو کوڕەی ناو نا قادر، لەوەودوا با کەس ناوی من هەڵنەگرێ، دەزانم تەمەنی کورت دەبێ، لە ناو قادران تەنێ من بۆڵەك تەمەنم کرد، لە بێکە گندێرەك بۆەك پتر ژیام..

رستە سوارەکەی خۆشی گێڕتەوە، ئەو رستەیەی لەو ساتانە دەگوتەوە کە بارودۆخ روو لە خراپی دەبوو:

تەرەس تەرسی تێکرد..

دوای ئەو هەموو ساڵە سەربردەکەم بە رستە و وشەوە وەك خۆی لەبیرماوە کە کەسی دووەمی ناو سەرهاتەکە گێڕابوویەوە:

((هەرسێکمان بووین، ئەو گوتیە من و قادر: پیاوی چاکبن وەرن پێکەوە خۆمان رادەستبکەینەوە، ئەو شێوەشە بەو تینوێتی و برسێتی و دوور لە کەسوکار بە ئێمە ناکرێ.

قادر لێی تووڕەبوو: تۆ شەڕەفت نیە، باسی چوونەوە دەکەیت!

منیش گوتم: ئێمە شتی وا ناکەین..

ئەو تەواوێك داما، بە دەنگێك وەك تازە لە خەو رابێ:

وایە، وەڵلا خۆ منیش ناچمەوە، بەڵام لە بێزاری وادەڵێم..

شەو بەسەرداهات نەگەیشتینە ئاوایی، لە بن درەختێکی ناو گوێستانێکی نزیك جادەی کێیە ماینەوە و خەوتین، لە ئاخر زەمانێك لە سەرم بەگاهاتم، لە دڵزەخێك لە چێکم بەئاگاهاتم، لە دوو یان سێ دەسڕێژی نزیك، لە سەر سینگ نزیکتر بەگاهاتم، بەئاگاهاتنێکی گێژ و وێژی وا بزانم ماوەیەك هەر لە جێی خۆم لە سەر قوون دەسووڕام، دنیا تاریك بوو، نازانم دەستم بۆی گێڕا، یان خۆی هاتە ناو دەستم، ئەلەتریکەکەم هەڵکرد، خوێن لە رانم رێچکەی بەستبوو، ئەلەتریك

کەوتە سەر قادر کە شەقاوێ لەو لاوەی من راکشابوو، وەیش لە خوێن گەوزابوو، لەبیرمە تیشکی ئەلەتریکم خستە سەر جێی ئەو کە دەبوو لەولای قادرەوە بێت، نەمابوو، جەمەدانیەکەمم توند لە رانم بەست، بە قوونەخشکێ لە قادر نزیکبوومەوە، تاهو واه! سەراپا خوێنە، هەناسەی تێدانەمابوو، ئەویش دیارە هەر دەبێ لەو نزیکانە بێت، بەڵام بە برینداری بۆ تفەنگ چیم پێدەکرێ، ئەو رۆیشت بە خێو سێ تفەنگەوە لە دەستدەرچوو، بەڵام من بم، لە بن پەڵەی هەوریش بێت، تۆڵەی قادری لێدەکەمەوە))

پیری سوارچاکان لە هەمووان پتر بە مەرگی قادری شێڵەبی تێکچوو، منیش زۆر بۆی گریام، گەڵەك هەموو بۆ ئەو شێڵەبیە گریانَ، پلکە بەندبێژیش بەندەکی دیرۆژی پێداهەڵگێ:

هەی ناکەسبەچەی پێش دەرکێ
دەك خودا هەردوو دەستت بشکێ
کوو لێ پارە دەستتچووە
شێڵەبیی بەژن شلکێ

....

لە بیرمە دوو سێ ژن بە دزیەوە سەردوولکەی وایان بە سەردا دەگێ بەردی دەتواندەوە، با پێکەوە گوێ لە هەندێکی بگرین:

کۆرە و مجرێ بی لێ خاتری نەبی
کوو دەستت چووە قادری شێڵەبی
قادر قادرە، قادرە لاوێ
تەرمێ قادرم لە وڵاتی کێ
لە هەولێرەوە کوو بگەمە تێ!
کۆرە و مجرێ بی لێ خاتری نەبی
کوو دەستت چووە قادری شێڵەبی
قادر قادرە، قادرێ داکی
چەقی لە دڵی گوللەی ناپاکی
گوری ساوابوو چووە بن خاکی
کۆرە و مجرێ بی لێ خاتری نەبی
کوو دەستت چووە قادری شێڵەبی
قادر قادرە، قادرێ خوشکی
پشتێن قەفقەف و سەریش بە مشکی
چاوم نابینن قەت قەت بە هیشکی
کۆرە و مجرێ بی لێ خاتری نەبی
کوو دەستت چووە قادری شێڵەبی
قادر قادرە، قادرێ بابی
لە چاوی بابێ قەد ئاوا نابی

مردنی شێران کوو دەبی وابی!
كۆرە و مجرۆ بی لۆ خاتری نەبی
کوو دەستت چووە قادری شۆڕەبی
قادر قادرە، قادری دۆستی
لەگەڵ قادری خۆ سۆزم بەستی
لە ناو گۆڕیش دەستم لە بەستی
كۆرە و........
} من سەردوولکەمەم لەبیرنەمابوو، دوای ئەو هەموو ساڵە لە زاری ژنێکی خزمیانەوە بیستمەوە{

ئێ بگەڕێمەوە کن رادیۆی(ئێرە..)، هەر رۆژ لەگەڵ رۆژاوابوون، ماڵی ئێمە بە باب و دایك و باپیر و نەنك و خوشك و براو زۆر جار ئامۆزاکانیش گوێیان خاوێندەکردەوە بۆ جوانتر و سووکتر بیستنی دەنگی رادیۆ، دەرگای حەوشەیان دادەخست، ئەگەر فریشتەش لە دەرگای دابا کەس لێی نەدەکردەوە، دیارە لە دەموساتی رادیۆ کەس بە سەر کەسەوە نەدەچوو، ئاخر شار هەموو گوێیان دەدایە رادیۆی شۆڕش، ئەو رادیۆیەی پیری سوارچاکان زۆر خۆشیدەوەیست، بەڵام لە دوای مەرگی قادری شۆڕەبی، ساردبۆوە، لە رادیۆ لە شۆرش ساردبۆوە، لەبیرمە زۆر گوێی لە(کورد خائینۆ)ی کاوێساغا دەگرت..
هەر لەو سەروبەندە گوڵی کۆسارانی بە سەرداهات، ئیدی پیری سوارچاکان هەر لە رادیۆ نا لە زۆر شت ساردبۆوە، لە ژیان ساردبۆوە، دەبێت بڵێم تەمەنی من بە دیار رادیۆی شۆڕشەوە، رادیۆی (ئێرە..)وە لەو رۆژەوە کۆتایی هات کە پیری سوارچاکان کۆتایی پێهێناو دەیگوت:
لە نزیك من مەیکەنەوە، بەڵام دواتر سەرکەوتنەکانم بۆ بگێڕنەوە
ئیدی منیش زۆر جار لە کاتی بوونەوەی رادیۆ، دەچووم وانەیەکم دەوردەکردەوە، دەبێت بڵێم من لەو دەمە پۆلی چوارەمی سەرەتایی بووم، یان دەچوومە لای دەلاقەی مەم و زین، لە بەرگە شینەکەم دەردەهێناو چەند دێرێکم لێی دەخوێندەوە، ئێستا لە خۆم دەپرسم، باشە من لە بارەی رادیۆوە بۆچی وا وابەستەی پیری سوارچاکان بووم؟ کاتێ حەزی لێبوو، حەزم لێبوو، حەزی لێبڕا، حەزم لێبڕا! تێنەگەیشتم، ئێستاش تێنەگەیشتم..
بەر لەوەی بگەمە سەربردەی پڕ لە کول و کەسەری گوڵی کۆساران و پیری سوارچاکان، کەمێکیدی بە دیار رادیۆوە دەمێنمەوە، سبەینان لە قوتابخانە، پێشەوەی مامۆستا بێتە پۆلێ، رادیۆ چی گوتبوو، هەر هەموو لە ناو پۆلێ دەگوترایەوە، خۆ خورشید کاتێ دەنگی وەکو پیاوەکەی ناو رادیۆ لێدەکرد دەیگوت(ئێرەی دەنگی کوردستانی

ئێراقە… پێشمەرگە قارەمانەکانی هێزی سەفین…) هەر دەتگوت پیاوی ناو رادیۆیە.، شوکر لەولاوە چالاکیەکی دەگێڕایەوە، ئەویدی چالاکیەکیدی، هەر شوکر سروودی(پێشمەرگەی بە هەڵمەتین..) دەگوتەوە، ئیدی رادیۆیان هەموو دەگوتەوە، لە پڕ قڕوقەپ، مامۆستا گەیشت، بەرێوەبەر جارێك گوتی:

ئێوە هەر سەری خۆتان نا، سەری ئێمە و قوتابخانەکەش دەخۆن..

کەسێ هەیە، لە هەمی باس و سەرەباسێ هەیە، لە تەکمە و قسەی هەیە، بەلاشاوە، منداڵی بێ وی چیە و چی ناوە! دیارە لە رادیۆی (ئێرە…)ش هەر دەبێ دەنگی هەبێ، کێ دەزانێ ئَەو کەسە کێیە؟! دەزانم لە هەر خوێنەرێکی کۆڵان کۆڵان بپرسی ئەو کەسە کێیە؟ وەڵامی پێیە: کەویار، کەویار..

جگە لە کەویار کێیە! فازیل رێحانەش لەبیرناکەم، لە هەموو سەرە کۆڵانێ راوەستایە و دەنگی هەیە، هەر دەبێ

شتێ لە کەویار و رادیۆ و رێحانە بگێڕمەوە، دوایوەی رادیۆ لە ناو غژەغژو غڕەغڕ لە پڕ سلاوی دەدایەوە کۆتایی بە بێدەنگیی ماڵ دەهێنا، هەر یەکەو شتێکی دەگۆت و قسەیەکی ناو رادیۆکەی دەگوتەوە، من یەکسەر لێ دەڕۆ، زۆر جار کەویار و رێحانە لە پێشە من لە کۆڵان راوەستابوون و چاوەڕێی منیان دەکرد، خۆبوونەوەی دوای رادیۆ بە (ئەی رەقیب) دەستیپێدەکرد، بە (ئێرە دەنگی…) دەڕۆیشت و (نابەزین و نابەزین و)یشی تێدەکەوت، لەبیرمە شەوێك پێنج شەش منداڵ، لە بن نمەی باران لە بەر تیشکی گڵۆپە کزەکەی سەر دەرگای ماڵی نەنەخان (شەهیدان)مان دەگوتەوە، لەپڕ سێ چوار چەکدار پەیدابوون، کەویار یەکسەر (ئەی شەهیدان)ی گۆڕی بۆ (هەیاران و مەیاران ، یاخوا داکاتە باران) ئێمەش لەگەڵی گوتمانەوە، چەکدارێکیان گوتی:

مەترسن، شەهیدان بڵێنەوە، عەرد تێر بارانە..

ئێمە دامانە بێدەنگی و چەکدارەکانیش تیژ گەیشتنە کۆڵانە تەسکەکەی نێوان حەسارە گەورەکەو ماڵی پیرخدر، ئەو چەکدارانە چ بوون؟ یاسینی پیر خدر پێیوابوو جاشن، بەڵام فازیل رێحانە سووربوو لەوەی پێشمەرگەن و دەنگەکەشی ناسیەوە، سوێندیخوارد: ئەوە گردە بوو، بە بەژن و دەنگ دەیناسمەوە

من ئەو گردەیەم دیتبوو، لە بەژن هەر نیو بەژنی ژنێکی کەڵەگەتی هەبوو، دەنگیشیم بیستبوو، دەنگێکی گەورەی پێ لە دەنگدانەوە و دەتگوت لە زاری ئەشکەفتەوە دێ، بەڵام لەو شەوە رەنگە لە ترسان بووبێت نە بە بەژن نە بە دەنگ نەمناسیەوە، دواتر ماڵی ئەو گردەیە هاتە کۆڵانی ماڵی شووشە، ئەگەر (کۆڵان کۆڵان..) کۆڵانیدی لێبۆوە، سەربردەیەك لە کۆڵانی شووشە و شووشە دەگێڕمەوە..

ئێ، دوای گەڕانەوە و دیتنەوەی گردە، دەنگ و شەوەکەمان

لەبیرمابوو، زۆر مەراقمان بوو، بزانین ئەو بووە یان نا، بەڵام شەرم زاری بەستبووین، زمانی پرسیارمان نەدەگەڕا، کەویار گۆتی:

لێ منی لێگەڕێن، پێدەکەوم

چووبوو بە کوڕەکەی گردەی گوتبوو، کە پرسیار لە بابی بکات و وەڵامەکە بێنێتەوە، وەڵام لە زاری گردەوە بەو شێوەیە هاتەوە:

من لەو ساڵەی شۆڕش دوو سێ جار هاتمەوە ناو شار، رێم بە کۆڵانەکانی بەلاشاوەش کەوتووە، بەڵام (شەهیدان و هەیاران و مەیاران) و ئەو منداڵانەم لەبیرنیە..

دوای ئەو وەڵامە، رێحانە گوتی:

لەبیریبێ و لەبیرینەبێ دەنگەکە دەنگی وی بوو..

کەویار گۆتی:

دەنگ هەیە بە دەنگ دەچێ..

بەڵام وا بزانم دەنگی گردە لە چ دەنگان نەچوو..

دەوڵەتی مافیا – کرس هێجز … وەرگێڕانی لە ئینگلیزییەوە: گۆران عەبدوڵڵا

ئەو دەسەڵاتەی لە لایەن گروپێکی شەقاوەوە دەستی بەسەردا بگیرێ، دەبێتە دەوڵەتێکی مافیا. لە ساڵانی ڕابردوودا هەریەک لە ڕۆناڵد ریگن و بێڵ کلنتن باسیان لە جێبەجێکردنی بەڵێنەکان دەکرد بۆ قازانجی هەموان. ساڵانی دوای ئەوانیش جۆرج دەبڵیو بوش و باراک ئۆباما وایان پیشان دەدایین کە بارودۆخەکە باشتر دەبێت، بەڵام لە ڕاستیدا خراپتر بووە. ساڵانی دۆناڵد ترامپیش ساڵانی ڕاووڕووت و مشەخۆری و موئامەرەو گەندەڵی دەبێت.

دەوڵەمەندەکان هەرگیز تێر نابن، چەندەیان دەستبکەوێت ئەوەندەی تر زیاتریان دەوێت، ئەوە نەخۆشییە. کرێی بەڕێوەبەرە کانی دەستەی کارگێڕی ئەوەی داوای دەکەن و دەستیان دەکەوێت دوو سەد جار زیاترە لەو کرێیەی کرێکارەکان دەستیان دەکەوێت. کاتێک ئەو بەڕێوەبەرە جێبەجێکارانە کاری تەزویر دەکەن لە ئاستێکی فراواندا لە و

ڕسیدانەی کە بەهاکەی سەدان هەزار دۆلارە لەگەڵ کریارەکانی ویڵز فارگۆدا لەحساباt□ک کە هەرگیز نەکراوەتەوە، کەچی بە قازانجێکی زۆرەوە بێ سزا لێیدەردەچن.

جۆن ستامف بەڕێوەبەری گشتی واڵس فارگۆ کاتێک کارەکەی جێ هێشت بە پاکجێکی ساڵانەی پازدە ملیۆن دۆلاریەوە. ڕیچارد فاڵد نیو بلیۆن دۆلاری وەرگرت لەوکاتەی لێهمان برازەرس ئیفلاسی کردبوو.
لیستی ساماندارە گەورەکان، بە ترامپیشەوە سەر سورهه□نەرانە سوودمەند بوون لەو سیستەمی مالیە پڕ لە فێڵ و تەڵەکەیە کە هیچ کۆتایی نییە. ئەو یەک لە سەدای کۆمەڵگەیە پارە درووست دەکات لە ڕێی لۆبی و سیاسیەکانەوە فشار دەخەنە سەر نووسینی یاسا و بڕیارەکان لە خزمەتی خۆیاندا بۆ مۆنۆپۆلکردنی بازار و بە ئارەزووی خۆیان نرخی کاڵاکان و بوارەکانی خزمەتگوزاری دەبەنە سەرێ. یان قەرز دەدەنە نەوەدو نۆ لە سەداکەی کۆمەڵگە بە ڕێژەیەکی بەرز لە قازانج. یان لە ڕێی کۆنترۆڵکردنیانەوە بۆ حکومەت و دادگا، کارگەکانیان دەگوازنەوە بۆ مەکسیک و چین، کە لایەنی کەمی کرێ بیست و دوو سەنتە لە کاتژمێرێکدا، لەم لاشەوە کرێکارانی ئەمریکا لە نەداریدا بە جێدێڵن. نیو لیبراڵیزم کە لەلایەن دەوڵەتەوە پشتیوانی لێدەکرێت، ئۆرکسترایەکی نیشتمانین لە قۆڵبریندا.

ئەم خەرمانی نایەکسانییە لە لایەن هەردوو پارتە دەسەڵاتدارەکەوە درووست بووە. هەموو ئەو پەیام و میکانیزمە دیموکراتییەی کە خزمەتی بە کرێکاران دەکرد داڕزاند و وێرانیان کرد. سیاسەت هەر لە ریگن ەوە ئەوە بووە کە بەخشنداند□ د□نگدەرە ساویلکەکانیان بە خشیوە بە قەسابخانەی کەمپانیەکان، ئەو کەمپانیانەی کە مافیایی کەپیتالیزم درووست دەکەن. ئەم مافیایی سەرمایەدارییە وەک ئەوەی ئابوریناسان کارل پۆلانی و جۆزیف ستێگلتز هۆشداریان دا کە ئەمە دەبێتە هۆی لە دایک بوونی سیستمێکی سیاسی مافیایی.

ئادم سمث نووسیتی "زۆرجار دەوڵەت لە وکاتانەی لە لێواری داکەوتنی ئابوریدایە قازانجی زیاتر دەبێت، وە ئەم قازانجەش زیاتر لەڕێی دانی قەرزەوە دەبێت." پۆلێک لە قەرزدەر، وەک ب□ر□□و□بەرانی بانقەکان و کەمپانیا داراییەکان و تایبەتیەکان، پارەیەکی زۆر لە خەڵکی دەکەنەوە نەک ل□ □□□ی وەبەرهێنانەوە، بەڵکو لە ڕێی کۆنترۆڵکردنی قەرزی ئابورییەوە. بۆ وەدەستهینانی قازانجی زیاتر پەنا دەبەنە بەر بەهای سەر قەرز، کرێدیت کارتەکانی کەمپەنییەکان و شێوەکانی تری بەهای قەرز زیاتر و زیاتر دەکەن، یان لە ڕێی

قەرخکردنەوە خەڵکی زیاتر دەگوشن. کۆمپانیای دەرمانسازی میلان نرخی دەرمانێک کە بۆ حەساسیە بەکار دێت لە $57 وە لەساڵی 2007 وە بۆ $500 زیاد کرد.

ئەم شێوە کارانە وەکو گەمەی گەشەی ئابوری پیشان دەدرێن، وەکو ئاماری ڕێژەی بێکاری، یان نرخ و ڕێژەی بەرخۆری. هەموو ئەمانە بۆ پەردە پۆشکردنی ناوەڕۆکی گەمەکانیان بەکاردێنن.

کاتێک گۆڵدمان ساکس سەری هێنایە دەرەوەو وتی ” کرێکارانی گۆڵدمان ساکس زۆرترین بەرهەمیان هەبووە لە جیهاندا.” ئابوری ناس مایکل هادسن پێی وتم ” ئیتر بۆیە بەو پێیەی هەن، بەو پێیەش پارەیان داوە. تێگەیشتن بۆ وە بەرهەمنان لە ئەمریکا داهات دا بەشدە بێت بەسەر کاردا. کەواتە ئەگەر تۆ “گۆڵدمان ساکس” بیت و بیست ملیۆن دۆلار لەگەڵ بەخشیشدا وەکو کرێ بدەیت بەخۆت، ئەمەش ئاوا ئەژمار بکەیت کەوا بیست ملیۆن دۆلار خراوەتە سەر کۆی وە بەرهەمهێنانی ناوخۆیی، ئەمەشیان بە کارێکی باش بناسێنی!.

“ئەمە ئاسنی سارد دەکوتینەوە” ئەمە قسەی مایکڵ هدسن بوو نووسەری کتێبی ” بکوژی خانە خوێ: چۆن دارایی مشەخۆر و کۆیلە بوونی قەرز ئابوری جیهان دەشێوێنێ.” ئیمە لێرە لەگەڵ بیرکردنەوەیەکی داخراودا قسەدەکەین. ئاخۆ پێشهاتەکە هەر ئەوەندەیە کەوا گۆڵدمان ساکس، وۆڵ ستریت و کۆمپانیا دەندەکانی دەرمان سازی خەریکی وەبەرهەنانن یان چەوساندنەوەی خەڵک. هەر بۆیە وشەی مشەخۆریم وەک ناونیشانی کتێبەکەم هەڵبژاردووە. خەڵک وا بیر دەکەنەوە کە مشەخۆر هەر بە ئاسانی پارەی دەستدەکەوێت، خوێنی خەڵک دەمژێ یان پارە لە ئابوری دەردەهێنێت، بەڵام لەڕاستیدا زۆر لەوە ئاڵۆزترە. مشەخۆر هەروا بە ئاسانی نایەت و شتێک ببات. لە پێش هەموشتێکدا پێویستی بە بێهۆشکردنی خانەخوێ هەیە، بەشێوەیەک خانە خوێ هەست بەو مشەخۆریە نەکات، هەروەها بە ڕێگایەکی تریش کۆنترۆڵی مێشکی خانە خوێ دەکات. ئەمە وا دەکات کە خانە خوێ وا هەست بکات مشەخۆرەکە بەشێکە لە گیانی خۆی، لە ڕاستیدا ئەمە وا دەکات کە بپارێزرێت. وۆڵ ستریت لەسەر ئەو بنەمایە کاری کرد و وا خۆی نیشاندا کە بەشێکە لە ئابوری. نەک وەک ئەوەی خۆی پێوە بئاڵێنێ یان لەدەرەوەی بێت، لە ڕاستیدا یارمەتیدەر بوو بۆ گەشەی ئەو لاشەیە، وە بەرپرسە لە زۆربەی گەشەکردنەکان، بەڵام مشەخۆرەکە دەستی بەسەر گەشەکردنەکەدا گرتووە.

هادسن وتی ” ئەنجام ئاوەژوبوونەوەی ئابوری کلاسیکە، وە

تیۆرییەکانی ئادەم سمث لینگەو قوچە. دەڵێن ئابوری کلاسیک ئابورییەکی چالاک نییە بە مشەخۆری لە ڕاستیدا ئەوە ئابوری ڕاستقینەیە. ئەو مشەخۆریانەی کار و پیشەسازی کەدەنە سەر ڕێ و مشەخۆر خوازیاریەتی، هەمیشە خۆی بەرهەم دەنەتەوە، ئەمە هەرگیز یارمەتیدەری خانە خوێ نییە، ئەمەیە کار و سەرمایە.”

ئەیتی دامەزراو حەزیان بە ترامپ نییە چونکە دەبەنگە، بە ڕەز و قسە ڕەقە. ئەو بەشەک نییە لەو کۆمەڵەی کە وەک دەوڵەمەندێک کاریان لەسەر دەکرێت و ئامادە دەکرێن لە لایەن (Ivy League universities) و قوتابخانە بازرگانییەکانەوە. ئەو هەرگیز نەیتوانی وەک مامۆستایەک بەشێوەیەکی ڕەوان و بە هۆشمەندییەوە بە زمانی چینەکەی وتار بدات.

ترامپ و دەستە نیوە زیرەکەکەی، تاوانباران، ڕەگەزپەرستەکان و لادەرەکان ڕۆڵی خێڵی سنۆپس دەبینن لە ڕۆمانی وڵیەم فۆڵکنەر و “هامڵێت”، ” شارۆچەکە”، ” کۆشک”. سنۆپسەکان لە ئەنجامی بۆشایی دەسەڵاتدا لە باشورەوە سەریان هەڵدا و لە لایەن ئلیتەکی ئوروستوکراتەوە کۆنترۆڵکرا. فێم سنۆپس و کەسوکارەکەی لەگەڵ تاوانبار و مناڵباز، پیاوانی دووژن، ئەو عەقڵ نەخۆشانەی لەگەڵ ئاژەڵ جووت دەبن، ئەوانەی کاریان سووتاندنی بە ئەنقەستە و یان ئەو خزمەی کە تکتی فلیمە ڕووتەکان دەفرۆشن. ئێستا زۆرێک لەم گەندانە بەرزبونەتەوە بە بەرزترین ئاستی دەسەڵاتی حکومەتی فیدراڵی. ئەمانە کاپیتاڵیزمی سەردەم پەک دەهێنن، ئەوەی فۆڵکنەر ئاگاداری کردینەوە لێی.

ڕەخنەگر ئارڤینگ هاو ئاوای نووسی لەسەر سنۆپسەکان ” ئاماژەی باوی پاڵپشتیکەری نامەرایەتی بە وردی ڕێگرە لە پێش دانانی پێوەستییە جیاوازەکان لە ساتە مێژوویەکەیدا.” لەوانەیە باشترین شتێک کە بوترێت ئەوەیە چ شتێک پاشان دێت: ئەو مەخلوقاتەی کە لەناو وێرانەدا سەرهەڵدەدەن، لەگەڵ ئەو قوڕەی هێشتا بەسەر لەویانەوەیە.

” لەگەڵە با جیهان داکەوە، لە باشورەوە یان لە ڕوسیاوە، ئەو کاتە ئاواتە گەورەکان لەخوارەوەی کۆمەڵگەوە سەردەردەنن. پیاو کاتێک قسە لە ڕەوشت دەکات نابێت ئەوەند بە مانا و ئاڵۆزبێت.
کوڕانی پاڵەوان بازەکان یان خزمەتکارەکان لەهەر لایەک بیانەوێت لادەدەن و لە ڕێی هەژەوە ئازادانە دەستی بەسەردا دەگرن.” هەروەها نووسیتی ” دەبن بە بەڕێوەبەری بانکێکی ناوخۆیی یان سەرۆکی پارتێکی ناوچەیی و لە کەنگرەکاندا سنگی خۆیان دەردەپەڕێنن و

شارەزاو ئاگاداری داخوازەکانی خەڵکیش نین، لە ڕاستیشدا پێویستیان پێی نییە. ئەوەی گرنگ بێت بۆ ئەوان لاسایی کردنەوەی دەنگەکانە.”
عەقڵیەتی سەرەکی هەڵبژێردراومان لە سنەپسەکان دەچێ لە فیلمی بەڵگەنامەیی ” شاژنی ڤێرسای” لەم فلیمەدا و لە ڕێی ” لۆرین گرینفێڵد”ەوە باس لە چاوچنۆکی و چڵێسی دەیڤد سیگڵ و ژنە گرنگە گەلەکەی دەکات. جاکی کە سی ساڵ مناڵتر بوو لە مێردەکەی ، کاریکرد بۆ بنیاتنانی گەورەترین کۆشکی تایبەت لە ئەمریکادا کە پێوەرەکەی نەوەد هەزار فووت دەبوو لەسەر شێوەی کۆشکی ڤێرسای. سیگڵ و ژنەکەی شوێن کەوتوی ترامپن و بە پەرۆشەوە سەپۆرتی دەکەن. سیگڵ وەکو ترامپ کەسێکی ناڕۆشنبیرە. ئەمیش وەکو سەرۆکی هەڵبژێردراو پشتیوانیکەری شاجوانانە و تاوانبارکراوە بە کاری دەستدرێژی سێکسی، پارەکانیشی لە ڕێی فێو فێڵی فرۆشتنەوە دەستکەوتوەو توانای دەست ڕاگەیشتنی هەیە بە سەدان ملیۆن دۆلار لە بانکەکان. ئەمیش وەک ترامپ لە ڕێی مایەپوچییەوە، یان هەڕەشەی مایە پوچییەوە سەروەتەکەی دەپارێزێت. ئەمیش هەر وەک سەرۆکی داهاتومان هەڵجوێکی شێتانییە.

“هەردوو مێژونووسی ئەڵمانی لایقی و پلوتارک سەرچاوەی داڕوخانی ئیمپراتۆریەتی ڕۆمانیان گەڕاندوەتەوە بۆ چینی دەست ڕۆشتوو دەرەبەگەکان”، وەکو هادسن وتی “هەرچی پارەو پول هەبوو بە شێوەی قەرز بەکاریان هێنابو بۆ کڕینی زەوی و زاری زیاتر و دەربەدەرکردنی خەڵکانی تر. ئاکامەکەشی ڕۆژگارێکی ڕەش بوو بۆ ڕۆما، کە دەکرێت بە ماوەیەکی زۆر درێژ بکێشێت. چاخی تاریکی ڕودەدا ئەوکاتانەی دەوڵەمەندەکان دەست بەسەر هەموو شتێکدا دەگرن.”
ئەگەر ئاوڕێک بدەینەوە بۆ ساڵانی١٩٣٠ کان لیۆن ترۆتسکی دەڵێ ” دەرکەوتنی فاشیزم لە ئاکامی لاوازی پارتە سۆشیالیستەکانەوە بوو”، هەروەها هادسن دەڵێ ” ئەگەر پارتە سۆشیالیستەکان و میدیا ئەلتەرناتیفیان نەبێت بۆ دەرەبەگایەتی نوێ، ئەوا دەگەڕێینە دوواوە بۆ دەرەبەگایەتی، بەڵام لە جیاتی ئەوەی هێزی سەربازی دەست بەسەر زەوی و زارەکاندا بگرێت وەک داگیرکارەکانی نۆرماند. تۆ لە ڕێی قەرزەوە دەستی بەسەردا بگرە. قەرز بۆتە شێوەیەکی نوێی شەڕکردن.

ئەتوانی دەست بەسەر خاک و کۆمپانیاکاندا بگریت لە ڕێی بردنە خوارەوەیان. وۆڵ ستریت یەکێکە لە ئامرازەکانی داگیرکاری و سەپێنەوە. تۆ ئەمڕۆ لە ڕێی قەرزەوە ئەتوانی داگیرکاری بکەیت، دەرەبەگایەتیش لە ڕێی سەربازییەوە ئەنجامی دەدا.”

پاش ئەمانە چی دێت، مێژوو دەریخستووە کە باش نابێت. ئلیتێکی دڵڕەقی داشۆراو لە ڕەوشت کە پاڵپشتیدەکرێن لە لایەن یاسا و دام و دەزگاکانی ئاسایشی دەوڵەتەوە هەروەکو دەسەڵاتی ئەسینا لە سەدەی شەشی پێش زایندا لەڕێی دزی و ڕاوڕوتکردنەوە بەسەرپەرشتی دەوڵەت هاونیشتمانیانیان توشی ئیفلاسی کرد لە ڕێی شەڕ و دەستپێوەگرتن و کاری سوغرەوە لە بری قەرز. باری گوزەرانی کرێکارانیان تا ئاستی کۆیلە و کۆیلەی زەوی هێناوەتە خوارەوە. نەرمترین بەرهەڵستیکەر بە دوژمن دەکرێت و لە ناوی دەبەن.

ئەم سنۆپسە ئەمریکیانە وەکو ئڵیتێک هیچ پابەندبونێکیان نییە چ ڕووبەدەرەوە یان ناوەوە. ئەمانە کێوین.

یان دەبێت لایان بەرین لە دەسەڵات، یان دەچینە دۆخێکی ڕەشترەوە.

سەرچاوە:
http://www.truthdig.com/report/item/the_mafia_state_20161204

کوردبوون لەمەنگەنەی حەتمیەتی مێژوویی و تەڵەزگەی جوگرافیدا … نەوزاد جەمال

کوردبوون سەختە، ئەگەر هەندێکجاریش ئەستەم دەرنەکەوێت. ئەمە فاکتێک□ ر□زانە بەئەزموونکردن درکی پێدەکەین. هەڵبەت، ناڵێم کوردبوون لەخۆیدا شکستێکی بوونەکییە(وجودی)، بەڵکو فاکتەرە شکستهێنەرەکان تەنگەژەکەیە. پرسیارە بنەڕەتیەکە ئەمەیە: ئاخۆ ئەم سەختییە دەرهاویشتەی حەتمیەتی (ناچاری)مێژووییە یا جوگرافیایە؟ جوگرافیا چارەنوسی ئێمەی دەستنیشانکردووە یا مێژوو؟ پرسیاریکی بونیادی، بەڵام گشتی.

هەڵبەت، لێرەدا ئامانجم وەڵامدانەوەیەکی پاکێجی و رەچەتەئاسا نییە، بەئەندازەی وروژاندنی پرسیارەکە. هەندێکجار پێویستدەکات، توێژەری ئەکادیمیست، روناکبیرو نوسەران پرسیاری گەورەو گرانی لەوجۆرە تاوتوێکەن. چونکە، ئاسۆی بیرکردنەوەو خۆناسی بەوجۆرە پرسیارانە فراوانتردەبێت. بەجۆرێکیش روونکردنەوەیەکیش ک□ چ□ن و

بۆچی گەلی کوردو چارەنوسی کوردستان لەم وێستگەیەدایە.

ئێمە دەرگیری ئەو راستیەشین کە بۆ رەفتاری بیرکردنەوە، هەڵسوکەوتی سیاسی و زمانی و ئابوریمان بەجۆرێکە کە ل□ بەرژەوەندی خۆماندانییە. ئایا؛ ئەم رەفتارانە جوگرافیا(ژینگە)کردە یا مێژوو بۆی بڕوینەتەوە؟ بەسادەیی، بۆچی کوردوکوردستان بەم دەردە درێژخایەنە گەیشتووە؟ ئەم پرسیارانە، لەخۆیدا وەڵامدەرەوەی پێگەی ئێم□ش ل□سەر نەخشەی سیاسی و ئابوری و هێزو زانست و شارستانیەت و فەلسەفەو هونەر. ئیتر، کوردستان وەک بکەرێکی سیاسی و ئابوری و کولتوری، پێدراوێکی سروشتی و دیاردەیەک نییە کە لەخۆڕا بێتەدی.

لەکاتێکدا، وەک زۆربەی گەلانی خۆرهەڵات، زۆرجار کەموکورتیەکانی خۆمان دەبەینەوە سەر جوگرافیا یا مێژوو. یا دەیخەینە ئەستۆی زلهێزەکان و پیلانگێری نێودەوڵەتی. ئەی ئەوەی لەچوارچێوەی ماڵەکەی خۆماندا روودەدات، دەستی کێی تێدایەو کێ لێی بەرپرسیارە؟ کەواتە، گێڕانەوەی داستانی ‘بوونی ئێمە’ لەکوێوەو لەچییەوە شکستدەخوات؟ یەکێک ل□ تێزەگرنگەکان سەبارەت بەشکست و سەرکەوتنی گەلان، زەمینەسازی جەنگ و ململانێکان، هی نوسەری ناسراو ‘رۆبەرت کاپلان’ە کە ل□ کتێبی ‘تۆڵەی جوگرافیا’دا باسیکردووە. ئەو پێیوایە لەڕێگەی پاڵنەرە جوگرافیەکانەوە، نەک هەر دەتوانین هۆکاری جەنگوشەڕوشۆرەکانی میژوو راڤەکەین، بەڵکو پێشبینی سەرهەڵدانی جەنگەکانی داهاتوش بکەین.

بێگومان، بەڵگ□ نەویستە کە کارلێکی راستەوخۆ لەنێوان ژینگەو مرۆڤدایە. مرۆڤ کارکردی جوگرافیاو مێژووشە. بۆیە، نکولی لەوەناکریت کە جوگرافیاو ژینگە کاریگەربووە لەسەر شێوازی بەرهەم و ئابوریمان. شکستی ‘ئیکتیفای زاتی’ ئێمە لەسەردەمانێکداو ل□ بەرڕۆیشتنی ئابوری (لای مەسعود محەمەد)، هۆکارگەلێکی داگیرکردن بووە. ئیدی، جوگرافیا قەدەرێکە کەئێمەی رادەستی ژینگەکەمان کردووە. ئەمەش، لەشێوازی تەلارسازیدا ، ل□ پۆشینی جلوبەرگەوە تا رژێمی سیاسیش رەنگیداوەتەوە.

سیستمی سیاسی کراوە، لەژینگەی داخراودا نایەتەدی. جگەلەوەی ستەمکاری ودیکتاتۆریەتیش لەو وڵاتانەی سەرچاوەی سروشتیان زەبەندەیە، دیاردەیەکی بەرچاوە. بەرای من، کورد زیاتر بوونێکی جوگرافی هەیە تا مێژوویی. سەردەمانێکی زۆر، کوردگەل کۆتوبەندی ژینگەو جوگرافیاکەیەتی. بۆیە، ئەگەر بپرسین: تاچەند هەلومەرجی جوگرافی لەمپەرێکە لەسەر چارەنوسی گەلی کورد، خاپ ناکەین.

هاوکات، گەورەیی و هەستیاری پرسی کورد لە ئاستی ناوچەیی و نێودەوڵەتیش، بەدیوێکدا بەندە بەدیمۆگرافیاوە. زۆری ڕێژەی دانیشتوانەکەی، قەبەیی پرسەکەی دەستنیشاندەکات. جگەلەوەی، زیادبوونی دانیشتوان، بەجۆرێک میکانیزمی قەرەبووکردنەوەی ئەو قڕکەوتنە بووە کە بەهۆکاری پەتاو نەخۆشی و جەنگەوە لێیکەوتووە.

بەستنەوەی فاکتەرەجوگرافییەکان بەسیاسەت و شارستانییەتەوە، لەو سەنگەیەوە: ئایا بۆ سەرهەڵدانی شارستانییەتێک، ژینگەیەکی پێرفێکت مەرجە یا لەبار پێویستە؟ چیدەبوو ئەگەر 'نالی' و 'حاجی قادر'و 'پیرەمێرد'و مەولانا روناکبیرانیتر لەباتی مانەوەیان لەئەستامبول، بڕۆیشتنایەتە پاریس یا پایتەختەکیتری ئەوروپا؟ ئەگەر، مەولاناخالید لەسلێمانیدا بمایەتەوە، هەمان مەولانا دەبوو؟ ئەگەر، شەرەفخانی بەدلیسی کوری جوتیارێک بایە، دەبووە مێژوونوس؟ ئەی ئەو هەموو مەلاو خوێندەوارانەیتر کە پەرتەوازەی ناوەو دەرەوەی کوردستان بوون، بۆچی دەگەیشتن؟ ڕەنگە، زۆربەیان کە زیرەکتربوون لەناوەدیارەکانی دونیای ئەدەب و عیرفان، کەچی، خێری ناوبانگیان هەڵنەهات؟

ڕەنگە، بیرمەندی فەرەنسی 'فەردیناند برۆدێل' (1902–1985)لێرەدا بەتەنگمانەوە بێت. نەهێنی ئەو پەیوەندی دیالیکتیی کات/مێژووە بەجوگرافیایەوە. بەڕای ئەو، مرۆڤ ملکەچی جوگرافیایەو مێژوو بەتەنها دەستنیشانی چارەنوسی گەلان ناکات. زۆرجار مرۆڤەکان بەهۆی جوگرافیاوە لەگۆڕینی ئاراستەی مێژووەکەیان دەستەوسان دەبن. کەواتە، هەڵسوڕێنەری جوڵەی مێژوو جوگرافیایە، نەک بەتەنها مرۆڤ/کات. خاڵی جیاکەرەوەی 'برۆدێل' لەمێژوونوسەکانیتر، دۆزینەوەی سەرەداوەکانی فاکتەرەجوگرافییەکانە لەپرۆسەی مێژوویدا. گرێدانەوەی مێژوو بەفاکتە جوگرافیاکانەوە، زۆر ڕوونکردنەوەمان پێدەدات. ئەگەر، سەردەم/کات نەخرێتە چێوەی جوگرافیاوە، دەبێتە بابەتێکی پەتی. مێژوو هەر مرۆڤ ناگریتەوە، بەڵکو کۆی سروشت و ژینگەش لەمێژووی مرۆڤایەتیدا ڕۆڵدەگێڕێت. کەواتە، تەنها بکەرە تاکەکەسی و خودی رووداوەکان کاریگەر نیین، بەڵکو چیا، دۆڵ، روبار، پێدەشت و ژینگە بەگشتی. لێرەوە، بەجۆرێک حەتمییەتی مێژوویی بێتە حەتمییەتی جوگرافی.

باشە، مێژوو مرۆڤ دروستدەکات یا بەپێچەوانەوە؟ نیوەی ڕاستییەکە ئەوەیە مرۆڤ مێژووسازە. بەڵام، جوگرافیا تاکەی تری شارستانییەتسازییە. شوێنگەی جوگرافی، هەناوی شارستانییەتە. لەبەرئەوەی، شارستانییەت بەتەیەکی داخراونییە، بەڵکو سروشتێکی

دینامیکیی هەیەو لەسەر یەک هێڵی تەریبی پەرەسەندن گەشەناکات. دیالیکیتی شارستانیەت، کاروانەکە کە دووفرسەخ دەڕواتە پێش، فرسەخێکیش پاشەکشە دەکات! ئیدی، جوگرافیا ئامرازەکە کە پرۆسەی گەشەو پەرەسەندنی مێژوویی خاودەکاتەوە. چونکە، هەموو شارستانیەتێک لەسەر پەیوندییەکی تێکچڕژاوی کات و شوێن بڕودەسەنێت. لەبەرئەوە، ڕێگەی دەریاو زەریاکان، کاریگەرە لە پێشکەوتنی کەشتیەوانی و سەرهەڵدانی ئەنگیزەی کۆلۆنیالیزمدا. ژینی شارنشینی، پەیوەستی بە ڕووبەرە نزم و پێدەشتەکانە، نەک دۆڵ و چیاکان.

دیارە، وەکچۆن چیاکان ئامێزی بزاقی چەکداری کورد بوون، هاوکات لەمپەری شارستانیەت و ژینی شارنیشینیش بوون. پەیوەستە ئەوەش بووترێت؛ ئەگەر کورد لەکەتبەندی جوگرافیاو مێژوودابووبیت. ئەسە بەسایەی تەکنەلۆجیای پەیوەندیو زانیاریەوە، ئاودیوی سنورەکان و ڕەگەزە باوەکان بووە. بەڵێ، ناکرێت بیرو ژیری ئێمە بە هەتا هەتایە خەی قەتیسی کەتوبەندی جوگرافیا یا مێژوو بکات. بێگومان، فاکتە جوگرافی و مێژووییەکان، ڕۆڵیان لەڕوونکردنەوەی هۆکارە خۆکردو دەوروبەرکردەکاندا هەیە. بەڵام، کە ئەوانە دەکاتە چارەنووس و ئایندەی ئێمە، ئەگەر کارلێکی زاتی ژیری و ئامادەیی سایکۆلۆجی خۆمان نەبێت؟

چاوپێکەوتنی کۆمەڵە تیقی لەگەڵ گۆران عەبدوڵڵا سەبارەت بە بارودۆخی ڕۆشنبیری لە کوردستان – بەشی یەکەم و دووەم

وتو وێژی سەلام قادری لە گەڵ گۆران عەبدوڵا سەبارەت بە بارودۆخی ڕووناکبیریی (به شی یەکەم)

وتو وێژی سەلام قادری لە گەڵ گۆران عەبدوڵا سەبارەت بە بارودۆخی ڕووناکبیریی (به شی دووهه م و کوتایی

پیاوی سپی بۆ ڕۆژی ڕەش ... فەیسەڵ محەمەد

لەپاش پەیامەکەی بارزانی، کە داوای کردبوو کەسێك بۆ شوێنەکەی دیاریی بکەن، تا هەڵبژاردن دەکرێتەوە، لەناوەندی سیاسی و میدیایی دا، ناوی چەند کەسایەتییەکی سیاسی و ناسراوی کوردستان بۆ (پۆستی سەرۆکی هەرێم) کەوتە بەرباس، یەکێك لەو ناوانە، کاك (جەلالی سام ئاغا)یە، کە کەسایەتییەکی ناسراو و نیشتمانی و پسپۆڕێکی دیاری بواری دارایی و ئابورییەو دوا پۆستیشی لەحکومەتدا، بەرلە خانەنشینبونی (سەرۆکی دیوانی چاودێری دارایی) سلێمانی بووە، ئەو وەك کەسێکی بێلایەن و خاوەن ئەزمونی دەیان ساڵە لە پۆستی ئیداریی و حکومی، توانیویەتی لە ماوەی کاردنیدا، متمانەیەك لەنێوان خۆیی و خەڵکدا دروستبکات و سەربەرزانە و بێ منەتانە ماوەی کارکردن و بەرپرسیارێتی وەك سەرۆکی چاودێری دارایی تەواوبکات و لە دواجاردا دەستلەکارکێشانەوەی لەو کارە ڕابگەیەنێت..پاش ئەمەش چەندینجار لەلایەن (مەسعود بارزانی و جەلال تاڵەبانی و نەوشیروان مستەفا و نێچیرڤان بارزانی) و چەندان سەرکردە و بەرپرسی دیکەوە، داوای لێکراوە کە بگەڕێتەوە سەر وەزیفەو پۆستێك وەربگرێت و هاوکاریانبێت لەحکومەت، بەڵام ئەو ڕەتیکردوەتەوە، ئەوەی گرنگە بوترێت: ئەوەیەکە هەروەك چۆن لە ڕابردودا دەستلەکارکێشانەوەکەی لە دیوانی چاودێری دارایی، شۆکێك بوو بەشێك لەخەڵکی نیگەرانکرد، (روونکرنەوە)کەی (١٠ کانونی دووەمی ٢٠١٧)و چەند ڕۆژی پێشوشی بە پەسەندنەکردنی ئەو پێشنیارەی بۆ پۆستی سەرۆکی هەرێم، دیسانەوە بەشێکی باش لە گەندەڵکاران دڵخۆش دەکات و خەڵکانی خەمخۆر و دڵسۆزیش نیگەران، چونکە بەدرێژایی مێژووی دوورکەوتنەوەی خەڵکە دڵسۆزو خەمخۆرەکە، هەمیشە زەمینەیەك بووە بۆ هاتنە پێشەوەی مرۆڤە مشەخۆرو گەندەڵکارەکان، بۆیە بەبڕوای من خەڵکانی وەك جەلالی سام ئاغا و هاوشێوەکانی، نابێ بێدەنگ و دورەپەرێز و تەماشاکەربن، بەڵکو دەبێت، بەشدارو خاوەن بڕیارو بوێرو کاریگەربن، چونکە کاك جەلال بەئەزموون سەلماندویەتی کە تاچەند ئەمین و بەخشندەیە، ئەو لەماوەی (٩) ساڵ کارکردنی وەك (سەرۆکی دیوانی چاودێری دارایی) سلێمانی، توانیویەتی ناو و دۆسیەی (٨٦) کەس رادەستی داواکاری

گشتی هەرێمو (٢٧٢٥) راپۆرتیشی رادەستی لایەنە پەیوەندیدارەکان بکات، کە (سەدان هەزار) دۆلاری دزراو هەزاران پارچە زەوی و موڵك و ماڵی گشتی تاڵانکراویان لەخۆگرتبو، ئەمە جگەلەوەی (خانوەکەی سەرچنار)ی کە لەکاتی خۆیدا بە (٧٠٠) هەزار دۆلار خەمڵێنراوە، لە (٢٠٠٢)وە، بەخشیویەتی بە (وەزارەتی تەندروستی) تا دوای خۆی بکرێتە بنکەیەکی تەندروستی بۆ خزمەتی هاوڵاتیان و ئاخر موڵك و ماڵیشی، کە پارچە زەوییەك بوو لە سلێمانی، فرۆشتوە و پارەکەی خستوەتە بانکەوە بەناوی (دەزگای چاودێری دارایی)یەوە، تا ساڵانە سودەکەی وەك رێزلێنان پێشکەشی فەرمانبەرانی سەرکەوتوی دیوان و خانمە سەلارەکانی ئەو دەزگایە بکرێت، پێش خانەنشینبونیشی بەپلەی وەزیر، پێشنیاری بۆ (د. بەرهەم ساڵح سەرۆکی ئەنجوومەنی وەزیران) کردوە، کە مووچەی مانگانەی خانەنشینییەکەی ببەخشرێتە (دەزگای شەهیدانو کەمئەندامان)، لەکاتێکیشدا کە بریکاری وەزارەتی ئابوری و دارایی و پاشانیش سەرۆکی دیوانی چاودێریش بووە، بەنوسراوی فەرمی داوای لە (ئەنجوومەنی وەزیران) کردووە، کە مووچەی مانگانەکەی کەمبکرێتەوە لەبەر دۆخی ئابوری ئەوکاتی کوردستان، ئەم پیاوە نەك هەر لەشار بەڵکو لەشاخیش، هەڵگری هەمان ئەخلاقیات و دەسپاکی و دڵسۆزیی بووە، ئەو رێژگارێك رووبەڕووی گەندەڵی بووەتەوە، کە گەندەڵی نە ناو و بووە ڕو نە باو، لە ساڵی (١٩٧٤) وەك پێشمەرگەیەکی شۆڕشی ئەیلول، کاتێك بەرپرسی مالییەی دەزگای ڕاگەیاندنی شۆڕش بووە، لەشاخیش بەلیستێکەوە بەدوای ناوی ئەو پێشمەرگانەدا گەڕاوە، کە لەشار فەرمانبەری حکومی نەبوون و لەشاخ خۆیان وەك فەرمانبەری شار ناونوس کردوە، تا بڕێك مووچەی زیاد لەوەی خۆیان وەربگرن.

خاڵێکی دیکەی بەهێزی ئەم کەسایەتییە ڕو هۆکارێکی دیکەی پێویستبوونی ئەم پیاوەسپی یە، بۆ ئەم ڕۆژە ڕەشە، ئەوەیە کە: موڵکی هیچ حیزب و لایەنێکی سیاسی دیاریکراو نییە و کاریگەریی هیچ خێزان و بنەماڵەیەکی لەسەر نییە و دوور لە ڕۆحی شارچێتی و ناوچەگەرێتی و تەکەتول و باڵ، وەك کەسێکی سەربەخۆ بەیەك دووریی و مەسافە لەهێزو لایەنەسیاسییەکان وەستاوە.. بۆیە لەسەر ئاستی ناوخۆدا هەموان شاهێدی بۆ دەدەن و داوای لێدەکەن و لەمسەری راستەوە بۆ ئەوسەری چەپ، دۆست و دوژمن و یارو نەیار، لەسەری کۆك و تەبان..ئەوەتا کاتێك کە جەلالی سام ئاغا، لە ڕۆژی جیهانی بەرەنگاربونەوەی گەندەڵی، لەلایەن (ڕێکخراوی گەشەپێدانی ئابوری-کیدۆ) خەڵاتی کەسایەتی ساڵی پێدەبەخشرێت، کۆسرەت رەسوڵ لەپەیامێکدا بەوبۆنەیەوە دەڵێت: ئەو ماوەیەی لەگەڵ کاك جەلالی سام

ئاغا کارمکرد، بەڕاستی نمونەی سەرکێکی دەستپاك و جوامێرە و ئەوماوەیەی کە لە وەزارەتی دارایی و ئابووریی بوو، خزمەتێکی زۆری کرد و بەهیچ شێوەیەك قبوڵی نەکردوە، کارێکی بێ قانونی ئەنجام بدرێت.

هەرلەم بۆنەیەدا، د.بەرهەم ساڵحیش، دەڵێت: من وەك سەرۆکی حکومەت سودمەند بووم لە ڕاوێژو بیروبۆچون و راپۆرتەکانی کاك جەلالی سام ئاغا، لەبواری دارایی و بەڕێوەبردن و دەستگرتن بە سەرچاوەکانی داهاتەوە، رێگری لە زیادەڕۆیی و خەرجی حکومی و بەفیڕۆدانی داهاتی گشتی، لەسەرجەم وەزارەت و دامودەزگا فەرمیەکان، نیشانەی خەمخۆری و بەدەنگەوەهاتنی کاك جەلالی سام ئاغا بوون بۆ کارەکەی و بەرژەوەندی گشتی میللەتەکەی و چەسپاندنی بنەماکانی دەستپاکی و حکومەتێکی دروست.

عەدنان موفتی، لەهەمان بۆنەدا دەڵێت: من جەلالی سام ئاغام لەنزیکەوە ناسیوە و بەرپرسیاریی هاوبەشمان هەبووە، لە (٣) ساڵی کارکردنم لەگەڵی، بەڕاشکاوی دەیڵێم: وەك جێگری وەزیری دارایی هاوکاریی زۆری کردووم و سودێکی زۆرم لە ئەزمون و شارەزاییەکانی بینیوە لەبواری بەڕێوەبردن و داراییدا و جێ پەنجەی بەسەر بەڕێوەبردنی وەزارەتەوە دیاربوو، جەلالی سام ئاغا هەر لەکاری وەزیفیدا کەسێکی خۆنەویست نەبووە، بەڵکو لەسەر ئاستی کۆمەڵایەتی و مرۆڤدۆستیش کەسێکی بەخشندەبووە ئەو هەموو موڵك و ماڵەکەی بەخشیوە.

قوباد تاڵەبانیش، لە پەیامێکداو بۆ هەمان بۆنە دەڵێت: وەك جێگری سەرۆکی حکومەتی هەرێم، جێی شانازیمە، کەلەم ڕۆژەدا، وەك وەفایەك بۆ هەوڵ و ماندوبوونی کەسایەتی ناسراو و دڵسۆزی کوردستان و شاری سلێمانی، ڕێز لە کاك جەلالی سام ئاغا دەنرێت..چونکە کاك جەلال لەتەمەنی پڕبەرهەمی خەباتی کوردایەتی و لەتەمەنی پڕ کۆششی کاری حکومەتدا، یەکێك بووە لەو پیاوە ئازاو تێکۆشەرانەی کە هەمیشە بەبڕوای تەواوە کاری بۆ زیادکرنی شەفافیەت و دژایەتی گەندەڵی و خراپ بەکارهێنانی موڵك و ماڵی میللەت کردوە و لەم پێناوەشدا زۆر ماندووبووە.

هەروەها لەساڵی (٢٠١٣)دا،نەوشیروان مستەفا لە پرسی سەرۆکایەتی هەرێم، چەندینجار پێشنیاری جەلالی سام ئاغای کردووە بۆ ئەو پۆستە، لەبەرئەوەی پیاوێکی بێلایەن و بوێرە و لای هەموان قبوڵکراو و دەستپاکە، ئەمە جگەلەوەی پێشوتریش، لەلایەن نەوشیروان مستەفاوە راسپێردرابوو، کە (وەزارەتی دارایی هەرێم) وەربگرێتو لەدوا

پەیوەندی تەلەفونیشداو لە مانگی (١٢/٢٠١٦) دا، نوشیروان مستەفا سەبارەت بە پۆستی سەرۆکی هەرێم، لەدەرەوەی وڵاتەوە، بەدرێژی قسەی لەگەڵ کردووە.

هەروەها سیاسەتمەداری ناسراو (بەهادین نوری) لەمبارەیەوە وتویەتی: لەدڵەوە بەبیستنی ئەم هەواڵە خۆشحاڵ بووم، کە ناوی ئەو کەسایەتییە هاتوە بۆ ئەو پۆستەمن بە هەر دە پەنجەکەم ئیمزا بۆ ئەم پیاوە دەکەم بۆ ئەم پۆستەو داوادەکەم کە ئەرکێکی لەوشێوەیە رەتنەکاتەوە، لەدانیشتنێکی رووبەڕووشدا بە جەلالی سام ئاغای وتووە: ئێوە کەسێکی شیاون بۆ ئەو جێگەیەو دەتوانن کاریگەریتان هەبێت، چونکە ئەوکارە بەکەسێك دەکرێت، کەلە گرێی فیکری نەتەوەیی رزگاری بووبێت و کەسێکی نیشتمانیو لیبراڵ و دیموکرات و مەدەنی و دەستپاك و ئەمین و بەئەزمون بێت.. ئەم سیفەتانەش لەئێوەدا بەدیدەکرێت.

ئەمە لەسەر ئاستی فەرمی و حکومی، لەسەر ئاستی خەڵك و شەقامی کوردیش، نازناوی (پیاوە سپی)یەکە، کە گەورەترین پۆستە لەلایەن خەڵکەوە بەخشراوەتە ئەم کەسایەتییە.
ئەمە لەسەر ئاستی ناوخۆی کوردستان، لەسەر ئاستی دەرەوەش سام ئاغا کەسایەتییەکی ناسراوو متمانەپێکراوەو ناوبانگی گەیشتوەتە دەرەوە، هەربۆیە لەلایەن (یەکێتی ئابوریناسانو کارگێڕیناسان)ی وڵاتانی ئەوروپاوە رێزی لێنراوەو پاداشتی ساڵانەی لەبواری دەستپاکیدا پێبەخشراوەو وەك کەسایەتی ساڵ دەستنیشانکراوە.

ئەمە جگەلەوەی کە ساڵانێکی زۆرە، سوود لەو میراتە مەعنەییەی کەلە راپۆرتە ئامادەکراوەکانی پاش خۆی جێیهێشتوە، دەبینرێتو راپۆرتەکانی سام ئاغا بوونەتە چەکی دەست و بەڵگەی حاشاهەڵنەگری دەستی پەرلەمانتاران و میدیاکاران و خۆپیشاندەران، چونکە پێش دروستبونی ئۆپۆزسیۆنیش لەکوردستان ئەم ڕچەشکێن بوو لەچاودێریکردنی وردی خراپ بەکارهێنانی دەسەڵات.
پیاوێك، کە ئەم هەمو شاهێدی و گەواهیەی لەسەر ئاستی خەڵك و حکومی و فەرمی و ئیداریی و حیزبی و سیاسی و دەرەوە ‌و ناوەوە ‌و لەلایەن یارو نەیارو دۆست و دوژمنەوەی بۆبدرێت و لەم زەمەنی بێ متمانەییەدا ئەو خاوەنی ئەم هەمو متمانەیە ‌و ئەو هەموو ئەزمون و دەستپێشخەرییە بێت، کوێی ئەم رۆژە رەشە نییە ‌و بابەتێکی لەمجۆرە جێگەی بایەخ و هەڵوەستە لەسەرکردن نییە؟

من شتێکی زیادم لەسەر ئەم پیاوە نەوتووە ‌و رەنگە زۆرێکیش

نەوترابـێت و ساڵانـێکیشە هیچم نەنوسیوە ‌و لەسەر هیچ کەسیش قسەم نەکردووە، بەڵام لەئاوا دۆخـێك و بابەتـێکی ئاوا گرنگ و چارەنوسساز و نیشتمانیدا، (روونکردوە)کەی جەلالی سام ئاغا رایچڵەکاندم، بۆیە وەك ئەرکـێکی ئینسانی و نیشتمانی و رۆژنامەوانی و بەحوکمی نزیکی و ناسینم لەگەڵ ئەم کەسایەتییە‌و وەك وەفایەك بۆ ئەو هەموو بوێری و لەخۆبردوویی و خزمەتەی بە پێویستم زانی شتێك بڵێم، چونکە ئەم پیاوە وەك خۆی بەو هەموو گەورەیی و بەخشین و ئەزمون و خزمەت و بوێرییەوە، پیاوێکی بێدەنگە و بۆ رۆژێك ئامادەنەبووە، لەشاشەی تیڤی و رووپەڕی رۆژنامەیەکەوە سنگ دەرپەڕێنێ و کەمترین قسە لەسەر خۆی بکات و کارەکانی خۆیمان پێ بفرۆشێتەوە ‌و تەنانەت بۆ جارێکیش رێگـەی بـەخۆی نـەداوە بچێتـە هۆڵـی مەراسـیمەکانو دەرکەوێـت و خەڵاتەکانی وەربگرێت، هەر لەبەر ئەمەشە هەندێجار رۆژنامەنوسان بە جەلالی سام ئاغا، دەڵێن: (ئەو پیاوەی قسەناکات(.

دەبێ بشپرسین: پاش دوورکەوتنەوە‌ و دەستلەکارکێشانەوەی سام ئاغا، چەند هەنگاوی عەمەلی و جدی و بوێرانە نراوە، بۆ رووبەڕووبونەوەی گەندەڵی و پاراستنی موڵکی گشتی؟ ئەی پێش ئەو و دوای ئەویش چ کارێکی گەورە کراوە لەملایەنەوە‌و لەغیابی ئەودا چەند کارەساتی تر خولقاوە؟ ئەو لەکاتێکدا دەست بۆ قوتی خەڵکی دەبرێ و خەڵکی نانبڕاو دەکرێت، ئەو قوت و تیکەی دەمی خۆی بەخەڵکی دەدا، ئەمەش ئاسمان و رێسمانە.
ئەوەی رایچڵەکاندم و هەستی بێ ئومێدی زیاتری لادروستکردم، ئەو پرسیارەبوو کە: ئاخۆ پیاوێك (٤٧)ساڵ کارمەندی دەوڵەت و نیوسەدە لەوەزیفەی ئیداریی و قانونی و پێشمەرگایەتیدا بوبێت و بەم هەموو ئەزمـون و خەبـات و ناسـراویی و متمـانە‌ و دەسـپاکی و دڵپـاکی و پشتیوانییەوە، ترسی هەبێ لەچارەسەری ئەم دۆخەو زات نەکات بچێتە ژێرباری ئەم ئەرك و بەرپرسیارێتی یەوە..دەبێ کێ دنیای ئێمە بگۆڕێ بۆ رۆژگارێکی روونتر؟؟

ئەوێك کە توانیبێتی ساڵانێك لەمەوبارو لەودۆخەدا، وەك سەرۆکی دیـوانی چـاودێریی، چەنـدین بەرپرسـی سیاسـی و حکـومی گـەورەو بەدەسەڵات، راپێچی دادگاو بەردەم قەفەزی توهمە و تاوان بکات و چەندەها ملیۆن دۆلار لەقوڕگیان دەربێنێتەوە، دڵنیام لەم پۆستەشدا دەتوانێ هەنگاوی گەورە بنێت، با رێگرییەکانیش زۆرب ن، ناگەنە ئاستی ئیرادە و بوێری و دڵسۆزی ئەم پیاوە، ئەمە سەرباری ئەوەی کە لەمکارەدا بەشێکی باش لەخەڵك و کەسایەتی و سیاسیەکانیش پشتیوانی لێدەکەن و رەنگە لەسەر ئاستی دەرەوەش هاوکاریی بکرێت، خۆ ئەگەر

ڕێگریشی کراو هیچیشی پێنەکرا، با وەك پیشەی هەمیشەیی و سەربەرزانە و بێمنەتانە، دیسانەوە ئەو جارێکیتر بڵێ: “شەرەفمەندنیم بە وەزیفەکەتان و من جسمێکی غەریبم لەناوتانا” ئەمەش دەبێتە سەروەرییەکی دیکە بۆت و لای خەڵك و خواو مێژووش ونابێت، بۆیە سام ئاغا لەم دۆخەدا ئەگەر هەنگاوێکی کەمیش بنێت بۆ چارەسەر، باشترە لەوەی ئەو شوێنە چۆڵبکات بۆ کەسانێك، کە دڵنیانین، لە ئاستی ئەو بەرپرسیارێتیەدایە یان نا، چونکە بێدەنگی و دوورەپەرێزی و بێباکی و کەمتەرخەمیشیان، بەدیوێکی دیکەدا، ئەم کەسانە دەخاتە بەردەم بەرپرسیارێتی خەڵکو مێژووەوە، بەوپێیەی کە ئەمجۆرە کەسایەتیانە بوونەتە موڵکی گشتی، هەربۆیە ئەگەر ئەو لەنوخبەی سیاسی دەسەڵاتدار بۆ ئومێد بوبێت، دەبێ ئەو خەڵکەی کە هەموو ژیان و سامانی خۆی پێبەخشین، بە خاڵی بەهێز و بەپشتیوان و جێگەی ئومێدی خۆی بزانێت، هیچ شتێکیش هێندەی ئیرادەی خەڵك و پشیوانی جەماوەر بەهێزنییە، مێژوو وادەڵێ.
چۆن حکومەتەکەی شێخ مەحمودی مەلیك، پێویستی بە (کەریمی عەلەکە)یەك هەبوو بۆ خەزێنەی دەوڵەت، خەڵکو حکومەتی هەرێمیش پێویستی بەم پیاوە سپی یەڵو (کەریم) ێکی دیکەیە.

من بەحوکمی دۆستایەتی و نزیکیم لەم پیاوە، دڵنیام وەك چۆن هەمیشە پۆست و پلە و پایەی رەتکردوەتەوە، لەوەش دڵنیام کە جەلالی سام ئاغا، پێویستی بەم پۆستە نییە، بەڵکو خەڵك و دۆخەکە ئەو پۆستەکە پێویستیان بە ئەوە..
سام ئاغا..ئەوەی هەیبوو بەخشی، لەتەمەن و لە ئەزمون و لەتوانا و بوێرییەکانی لە بەگژاچونەوەی گەندەڵی و لە بێمنەتی لەپۆست و پایە، ئەوەش فەلسەفەی ژیانییەتی، وەك (حەمدی) شاعیر دەڵێ: “وەرە حەمدی، ئەوی ماڵە لەپێش خۆتا رەوانەی کەی….ئەوی ڕێی ئەوا ڕێی، ئەوی جێید ێڵی کەی ماڵە”.
دواجا دەڵێم سام ئاغا پێویستە لەنێوان (ئومێدو بێ ئومێدی)دا، ڕێگایەکی دیکە بدۆزێتەوە و هەنگاوێکی دیکە بنێت .. چونکە لەزەمەنی بێ ئومێدیدا، تەنها ئەمجۆرە مرۆڤانە دەتوانن ئومێدێك بگێڕنەوە .. نەك ئەوانەی کە بێ ئومێدیان کردین .. لەخۆمان و بێ ئومێدیان کردین لە نیشتمان و لە ژیان.

‘ڕەچەڵەکی چەشن’ی داروین دەکرێت بە کوردی … بێریڤان جەمال حەمەسەعید

ئ□م خ□وێک بوو، ئاواتی دەیان خوێنەری ڕۆشنبیری ساڵەکانی حەفتاکان و هەشتاکانی سەدەی ڕابوردو بوو، کە لەپاش خوێندنەوەی ئەم کتێبە، ڕەچەڵەکی چەشن ـــ چارلز داروین On the Origin of Species – Charles Darwin، پڕ بەدڵ حەزیان دەکرد وەریگێڕنە سەر زمانی کوردی، تا خوێنەرانی کوردی زمان لێیبێبەش نەبن. هەندێکیان هەوڵیان دا، بەڵام بێئاکام بوون. نوری کەریم ئێستا خەریکی وەرگێڕانی ئەم کتێبەیە.

نوری کەریم یەکێکە لەو وەڕگێرە سەرکەوتوانەی کە لەماوەیەکی کورتدا چەندین کتێبی بە عیشق و بایەخی زۆرەوە، وەرگێڕاوەتە سەر زمانی کوردی. وەرگێڕ جیا لەوەی شارەزاییەکی باشی لە زمانی عەربی، فارسی، ئینگلیزی و سویدیدا هەیە، هەوڵی داوە بەزمانێکی پوخت و سادە، خوێنەر لەکارەکانی نزیک بکاتەوە و پەلکێشی خوێندنەوەیان بکات، کە ئەمەش خۆی لەخۆیدا رێخۆشکردنێکە بۆ خوێندنەوەی بەرهەمی نوسەران و ڕۆشنبیرانی گەلانی تر. کە دیسانەوە دەوڵەمەندکردنی زمان و گەشەسەندنی ڕۆشنبیری کۆمەڵگای کوردی دەگرێتەخۆ. لەسەر وەرگێڕانی ئەم کتێبە پڕ بەهایە، پێمباشە لەگەڵ وەڕگێڕ ئەم دیمانەیە بکەم، تا لە نزیکەوە بیروبۆچوونی بزانین لەسەر کاری ئەم وەرگێڕانە تازەیەی.

پرسیار: دەکرێت زۆر بەکورتی پێمانبڵێیت ناوەڕۆکی ئەم کتێبە چییە؟

نوری کەریم: تەواوی ئەم کتێبە وەڵامە بە پرسیارێکی دیاریکراو، ئایا ئەم هەموو جۆراوجۆرییەی کە لە ناو زیندەوەراندا هەیە، لە چییەوە سەرچاوە دەگرێت. وەڵامی داروین ڕۆشنە، بە بەڵگە و ت□ژینەوەیەکی قووڵ دەیسەلمێنێت، کە هەمەجۆریی تەواوی زیندەوەران، بە جیهانی ئاژەڵ و ڕووەکەوە، ڕەچەڵەکیان دەگەڕێتەوە بۆ پەیدابوونی یەکەم شانەی ئورگانی. هەر هەموومان وەک زیندەورانی□ک، سەرەڕای ئەوپەڕی جیاوازیمان، لە جیاوازی نێوان ئاژەڵ و ڕووەکەوە بگرە تا جیاوازی نێوان دایباب و ڕۆڵەکەی، نەوەی ئەو زیندەوەرە یەکشانەییەین. ئەم زیندەوەرە یەکشانەیی□

نەک هەر ژیانی کردووە بەڵکو نەوەشی خستەتەوە، ئەم نەوە تازەیە نەک هەر ژمارەی زۆر بووە، بەڵکو هەموو ئەو سیفەتە بەماوەییانەی لە دایبابەوە بۆ ماوەتەوە، کە پێویست بوون بۆ ژیان بەدەربردن و زاوزێکردن. لەم پەیوەندەدا، بەپێی هەڵومەرجی ژیان، هەر سیفەتێکی بەماوەیی کە زۆرتر یارمەتیدەری بووە، کەڵکی بووە و ئەوانی تر خراوەتە لاوە، بەو پێیە گۆڕانی بەسەردا هاتووە، هەرچی زۆرتر جیاوازی کەوتەتە نێوان تاکەکانی نەوە لەدوای نەوە. ئەمە پرۆسەیەکی بەردەوامی سرووشتییە، بەدەرە لە ویستی هەر زیندەوەرێک.

پرسیار: تایبەتمەندی ئەم کتێبە لە چیدایە، کە وای کردووە بە نەمری بمێنێتەوە، سەرەڕای ئەوەی کە لەمێژە نووسراوە؟

نوری کەریم: ئەم کتێبە لە ساڵی 1859دا لە بەریتانیا بڵاوبۆتەوە، لە هەڵومەرجێکدا کە بیروبۆچوونی گشتی کۆمەڵگای نەک هەر بەریتانیا بەڵکو زۆربەی سەرتاسەری جیهانش، بیروبۆچوونی ئاینیی ‘کتێبی پیرۆز’ بووە لەسەر چۆنییەتی پەیدابوونی مرۆڤ و زیندەوەران. بۆ نموونە، بەپێی ئەم جیهانبینییە ئاینییە، خوا پیاوی لە سەر وێنەی خۆی لە خۆڵ دروستکردووە و پاشان فووی کردووە بە کونەلووتیدا و ڕۆحی بەبەردا هاتووە. پاشان کە ئەم پیاوە لە خۆودا بووە، پەراسوویەکی دەرهێناوە و ئافرەتێکی لێدروستکردووە، بۆئەوەی ئەم پیاوە بەتەنیا نەبێت. داروین لەبەرامبەردا جیهانبینییەکی تەواو جیاوازی هێنایە کایەوە لەسەر پەیدابوونی زیندەوەران، کە هیچ جێگەیەکی بۆ بوونی خوا نەهێشتەوە. تائیمڕۆ هەر دەستکەوتێکی زانستی لە مەیدانی زیندەزانیدا هاتبێتە کایەوە، بۆچوونەکەی داروینی سەلماندووە. تائیمڕۆش کێشمەکێشی نێوان ئەم دوو جیهانبینییە بەردەوامە، لەناو گەلێک لە کۆمەڵگاکاندا شێوازێکی خوێناوی بە خۆیەوە گرتووە.

پرسیار: ئایا بۆ ناکرێت بیروبۆچوونی ئاینی لەگەڵ داروینزم وەکو بیردۆزێکی زانستی، پێکەوە هەڵبکەن؟

نوری کەریم: نەک هەر پێکەوە هەڵناکەن، بەڵکو تەواو بەدژی یەکترین. دوو جیهانبینیی جیاوازن، لە یەکەم بەردی بناغەوە. تەواوی بیروبۆچوونی ئاینی، کۆمەڵێک بانگەشەی بەبەڵگەی چەقبەستوون، هیچ لێکدانەوەیەک هەڵناگرن. خوا یەکە نابێت بە دوو؛ خوا تەواوی سرووشتی لە شەش ڕۆژدا دروستکردووە؛ بۆچی؟ وەڵام نییە؛ یان ئەوەتا باوەڕت پێیەتی یان نا. بەڵام بیرباوەڕی

زانستی لەسەر هەر دیاردەیەک، شتێکی نەگۆڕی نییە. لەسەر هەر شتێکی سرووشتی، زانیاری تەواو و کۆتایی نییە. یەک زاید دوو، هەر مەرج نییە دەبێت بکاتە سێ. ئێمەی مرۆڤ لە پیتاندنی هێلکە بە تەماوەوە لە منداڵدانی ئافرتدا دروستدەبێت، دەکرێت سبەینێ لە تاقیگەدا درووستبکرێت. چارلز داروین دەیزانی جیهانبینییەکەی تەواو دژی بیروبۆچوونی زاڵی کۆمەڵگایە، لێی ڕۆشن بوو کە چ کفرێکی گەورە دەکات و ئامادە بوو لەپێناوی بەرزڕاگرتنی ڕاستیدا، باجەکەی بدات. بۆیە بۆ ماوەی شەش حەوت ساڵ دەستی ڕاگرت لە چاپکردنی کتێبەکەی. کاتێکیش کە بڵاوی کردەوە، لە هەموو ‘ناز و نیعمەت’ێکی دەرباری پاشایەتی بەریتانیا بێبەش کرا، کە لەو کاتەدا نوێنەرایەتی سیاسی کڵێسای دەکرد و دەسەڵاتی تەواوی بەدەستەوە بوو. تا لەم ساڵانەی دواییدا، دەرباری پاشایەتی ئەم پەڵە ڕەشەی بە ناوچەوانی خۆیەوە کاڵ کردەوە و لە مەراسیمێکی گەورەدا، ئەو ڕێزلێنانەی کە شایەنی زانایەکی وەها مەزنە، بۆی گەڕاندەوە و بەڕەسمی داوای لێبوردنی لە نەوەکانی داروین کرد.

پرسیار : چۆن بوو وا ئەم کتێبەت هەڵبژارد بۆ وەرگێڕان؟

نوری کەریم: منیش وەکو یەکێک لە خوێنەرانی ئەو کتێبە، بەهۆی ئەو بەها زانستییەی کە هەیەتی، هەمیشە ئەو خەیاڵەم لەسەردا بووە، کە بیکەم بە کوردی. بەڵام کاتێک کە کتێبە بەناوبانگەکەی زانای زیندەزانی ڕیچارد دواکینزم بەناوی ‘وەهمێک’، وەرگێڕایە سەر زمانی کوردی، کە ڕەخنەیەکی کەمەرشکێنە لە بیربۆچوونی ئاینی لە گۆشەنیگای داروینزمەوە، ئەم خەیاڵەمی دەمەزرد کردەوە و ئیتر لەوە زۆتر نەمدەتوانی وەرگێڕانی دوابخەم.

پرسیار : گەلێک هەوڵیان دا ئەم کتێبە وەرگێڕنە سەر زمانی کوردی، بەڵام بێئاکام بوون. ئەم تواناییەی تۆ لە چیەوە سەرچاوە دەگرێت؟

نوری کەریم: بەڵێ گەلێک هەوڵیان دا و گەلێکیان بەو ئاواتەوە سەریاننایەوە. جێگەی داخە بۆ ئەوانە و مایەی خۆشحاڵییە بۆ من، کە دەتوانم ئەو ئاواتە بهێنمەدی. وەرگێڕانی کتێبێکی وەها زانستی، بەتایبەتی بۆ سەر زمانی کوردی، لە توانایی کەسی ئەو ڕۆشنبیرانەی ساڵەکانی حەفتاکان و هەشتاکان بەدەر بووە، بەڵام بۆ من هەلومەرجەکە تەواو جیاوازە و ئەمەش هێشتا بەواتای ئەوە نایەت کە کارێکی ئاسانە. ‘ڕەچەڵەکی چەشن’ یانزەهەمین کتێبە کە خەریکم وەریدەگێڕمە سەر زمانی کوردی. تاکو ئێستا نۆ کتێبم لە زمانی ئینگلیزییەوە وەرگێڕاوە و یەک کتێبیشم لە زمانی سویدییەوە، کە

بەشەکیان کتێبی زانستی بوون، بەتایبەتی ئەوەی ڕیچارد داوکینز، کە بەهای زانستی و ئاستی زمانە ئینگلیزییەکەی، ئەگەر لە کتێبەکەی داروین زۆر زێتر نەبێت بەدڵنیاییەوە کەمتر نییە. ئەم کارانە بە من هەمووی ئەزموونگەلێکی وەرگێڕانی گەورەن. هەروەها زمانی ئینگلیزییەکەی داروین، کە کتێبەکەی پێنووسیوە، زمانی ئینگلیزی ڤیکتۆریانییە، زمانی نووسینی توێژێکی دەرباری باڵای کۆمەڵگای ئەو سەردەمەیە، کە لەگەڵ زمانی ئینگلیزی ئێستادا جیاوازی زۆر هەیە، هەتا بۆ ئینگلیزیزمانێک ئاسان نییە. ئینجا بۆ وەرگێڕانیشی پێویستی بە تێگەیشتنێکی تەواو هەیە، لەم پەیوەندەدا زانینی زمانێکی ئەوروپی تر، کە هەموو بوارەکانی زانستی پێنووسراوە، پێویستییەکە کە ناکرێت چاوی لێبپۆشرێت. من زمانی سویدی دەزانم، ئەمە یارمەتیدەرێکی لەبننەهاتووە بۆ تێگەیشتنی تێکستە هەرە سەختەکانی ئەو کتێبە.

پرسیار: گرفتی وەرگێڕانی کتێبێکی وەها زانستی بۆ سەر زمانی کوردی لە چیدا دەبینیتەوە؟

نوری کەریم: زێتر لە 155 ساڵ بەسەر دەرچوونی ‘ڕەچەڵەکی چەشن’دا تێپەڕیوە، کەچی هێشتا هەر زۆر زووە بۆ زمانی کوردی کە بتوانێت خۆی لە قەرەی وەرگێڕانی کتێبێکی وەها بدات. وەرگێڕان لە زمانێکەوە بۆ زمانێکی تر، بەشێوەیەک لە شێوەکان بەواتای بەراوردکردنی دوو زمانەکەیە، بەڵام دوو شت شایەنی بەراوردکردنن کە لەیەکەوە نزیک بن. بەداخەوە کە دەچیتە پای وەرگێڕانی کتێبێکی وەها زانستی، ئەوسا بەتەواوی دەزانیت، کە زمانی کوردی چەند بەخاوەنە، چەند لە کاروانی پێشکەوتنی زانستی لەدوایە، هەتا ئەوەشی کە بەی کراوە زۆر پڕ کەموکورتین. بۆ نموونە، تەواوی ئەو فەرهەنگانەی کە بۆ بوارە زانستییەکان نووسراون و بە چاپ گەیەنراون، دەکرێت تا ئاستی خوێندنی ناوەندی و ئامادەیی وەڵامدەرەوە بێت، بەڵام زۆر ئاستەمە بە پشتبەستن بەم فرهەنگانە دەستبدەیتە وەرگێڕانی کتێبێکی وەها زانستی. گرفتەکە لەوە دایە، کە زمانی کوردی نەکراوە بە زمانێکی زانستی، لە کۆمەڵگاکەماندا هیچ هەوڵێک بەدی ناکرێت، کە ڕۆژێک لە ڕۆژان زانست جەماوەری بکرێتەوە، تا هەموو کەس بتوانێت لە هەر بوارێکی زانستیدا، ئەوەی هەیە بە زمانی کوردی بیخوێنێتەوە.

ئەوەندەی دەگەڕێتەوە بە باری زاراوەزانی وەرگێڕانی ئەم کتێبە، هەوڵدەدەم لە ڕێگای وشەداهێنان بە زاراوە بناغەییەکان و پەڕاوەزنووسینەوە، واتاکان بگەیەنم. ئەوەندەی دەگەڕێتەوە بەناوی

ئەو ڕووەک و ئاژەڵانە کە بە ئێمە نائاشنان، کە زۆربەیان دەگرێتەوە، بە ئینگلیز و عەرەبیش نووسیمن، بەئەوەی ئەگەر خوێنەر ویستی، بەدوایاندا بگەڕێت. ئەگەر ئەم کارانە نەکەم، دەبێت دەست لە وەرگێڕانی هەڵگرم. بەهەڵە نییە، زمانی کوردی لەو زمانە هەژارە دەگمەنانەیە کە تاکو ئێستا ئەم کتێبەی بۆ وەرنەگێڕدراوە.

پرسیار: گەورەترین ئاستەنگی وەرگێڕانی کتێب تا دەگات بە دەستی خوێنەر بەشێوەیەکی گشتی لە چیدایە؟

نوری کەریم: بەپێی ئەزموونی ئەو کتێبانەی کە وەرمگێڕاون و بە چاپم گەیاندون، گەورەترین ئاستەنگ بێمەیلی دامودەزگا پەیوەندیدارە حوکمییەکانە بەرامبەر بە کاری ڕۆشنبیری. دەچێت بە لای هەر دامودەزگایەک، چ حکومی بێت یان ناحکومی، ڕێنووسێکی زمانی کوردی تایبەت بە خۆی هەیە. زۆتر لە سەدە و نیوێک بەسەر ڕۆژی مێژوویی بیست و پێنجی تشرینی دووەمی ساڵی 1859دا تێدەپەڕێت، ئەو ڕۆژەی کە لە کازیوەی بەرەبەیاندا 'ڕەچەڵەکی چەشن'یان بە سەر کتێبفرۆشەکانی شاری لەندەندا دابەش کرد و بە ئێوارەکەی یەک دانەی لێنەمایەوە. ڕۆشنبیران و خەڵک وەڵامێکی ددانشکێنیان دایەوە بە دەرباری بنەماڵەی دەسەڵاتدار. لەپاش یەک سەدە و نیو، لەوە دەچێت هێشتا هەر زۆر زوو بێت، ئەو چاوەڕوانییەمان هەبێت لە ڕۆشنبیرانمان کە ئەوەندە ڕۆشنبیر بن و لە خەڵکەکەمان کە ئەوەندە تینوی زانست بن. ئەم ئاستەنگە ئاستەنگێکی کوشندەیە، ڕوو لە هەر کۆمەڵگایەک بکات، بەرەو داڕمانی دەبات.

کتێبێک بۆ پێشوازیکردن لە ژاک لاکان … هێندرێن

ناساندنی تیۆریی دەروونشیکاریی لاکان بە خوێنەری نائاشنای کورد بە بەرهەم و پاشخانی هزری ئەو، کارێکی ئاسان نییە، چونکە وەک دەزانرێت، هێشتا لە ناوەندی ڕۆشنبیریی و ئەکادیمیی کوردستاندا نەک هەر بەرهەمەکانی لاکان خۆی نائاشنان، بەڵکە پاشخانی ئەو ڕۆژگارە کولتوورییەی فەڕەنسا و ڕۆژئاواش کە لاکان و دەروونشیکاریی

تێیدا سەریانهەڵدا، بە پووختی بە زمانی کوردیی نەخوێنراونەتەوە.

کاتێک لە حەفتایەکانی سەدەی رابردوو لە زانستگەدا بابەتەکانی وەک مێژووی ئەدەب و مێژووی هونەر کران بە زانستی ئەدەب و زانستی هونەر، بابەتی تیۆریش بایەخدارتر بوو. هەروەک لە حەفتایەکانیشدا مارکسیزم وەک تیۆرییەکی باڵا سەیر دەکرا. لە هەشتایەکانیشدا کە مارکسیزم وەک تیۆرییەکی بەسەرچوو دەبینرا، دەروونشیکاریی وەک تیۆرییەکی سەرنجڕاکێش ئەو بوارە چۆڵەی مارکسیزمی گرتەوە. بەمجۆرە لە پاش فرۆیددا ژاک لاکان بوو بە بایەخدارترین سەرچاوەی تیۆریی.
بە هەژمەنبوونی روانگەکانی لاکان لەو دەخەدا، بە پەیوەندی لاکان بە بونیادخوازیی و لیوس ئالتۆسێری مارکسیی و کلاود لیڤی شتراوسەوە هەبوو. هاوکاتیش دەروونشیکاری، بە رێگەی قوتابخانەی فرانکفۆرتەوە، جۆرە مۆدێلێکی لە مارکسیزم و دەروونشیکاری دروستکرد. لاکان سێ لایەنی باشی هەبوو: خوێندنەوەی نووسینەکانی سەخت بوون، بۆیە خوێندنەوەی بابەتەکانی رۆشنبیرییەکی باشی گەرەک بوو. جەختکردنەوەی ئەو لەسەر زمان و بایەخی سیمبوول، کە دیارە ئەمەش بە رووناکبیران جێگەی سەرنج بوو. دواجاریش تێزەکانی ئەو هێدی هێدی بوو بە دەروازەیەک بۆ چەمکی "مەیل"، "ئەویتر" و … تاد، کە پاشان ئەو چەمکانە لای فەیلەسووفانی فەڕەنسیی وەک ژیل دەلوز، لیۆتار و … ئەوانی دیکە، بوون بە سەرچاوەی تیۆرییەکانیان.

هەڵبەت ژاک لاکان ئەو دەروونناسەیە کە هەڵگری گەلێک خوێندنەوەی تیۆرییە، بەڵام ئەوەی جێگەی سەرنجە، ئەو شێوازە زمانییەی لاکانە لە تێگەیشتنی جیهان. لاکان وەک زمانێک لە جیهان دەپەیڤێت. بە رای لاکان، ئێمە هەر لەگەڵ لە لەدایکبوونمانەوە، لەناو راڕەوی زماندا جێنشینین، ئەمەش مانای وایە کە ئەوە ئێمە نین کە زمان دادەهێنین، بەڵکە ئەوە زمانە ئێمە دادەهێنێت.
وەک لاکان دەیگوت، مرۆڤ وا دەزانێت کە ئێمە خۆمان فێری ئاخافتن دەکەین و بڕیاریش لەسەر ئەوە دەدەین کە چۆن قسە بکەین و چیش بڵێین. لە راستییەکەی ئەوە زمانە کە رێنیشاندەرەی بەها، هزر و نەریتەکانمان دەکات، کە ئەمەش بە گوێرەی ئەو دەخەی کە تێیدا لە دایکبووین، لەگەڵ خۆماندا دەیانهێنینە ژیانمانەوە.

تێگەیشتنی ئەو بە زمان بەوە دەناسرێتەوە کە "نائاگایی وەک زمان بونیاتنراوە".

بۆیە لاکان هەمیشە بەرەو زمان دەگەڕێتەوە. وەک دەروونشیکارێک هەمیشە چەمکی ئەوانیدیکەی وەردەگرت و مانای خۆیشی بەو چەمکانە

دە بەخشی.

کاتێک لاکان لە ئەمەریکادا سێمینارێکی هاوبەشی لەگەڵ نوام چۆمسکی پێشکەش کرد، لەوەدا لاکان گوتی، من بە مەشکم بیرم نەکردەوە، بەڵکە بە پێیەکانم، کە ئەو قسەیەی لاکان وای لە ئەمەریکییەکان کرد کە وەک شێت سەیری بکەن.

خوێنەر دەتوانێت ئەو دیدەی لاکان بۆ زمان لە بەشێکی ئەم کتێبەدا بخوێنێتەوە، کە لەوێدا لاکان بە ڕێگەی سۆسێر، یاکۆبسۆن، بونیادخوازیی، "نامەی دزراوی" ئالان پۆ و ... تاد، بە وردی ئەو تێگەیشتنەی خۆی بۆ زمان شیدەکاتەوە.

لاکان، وەک هەر نووسەر و ڕووناکبیرێکانی تری فەڕەنسیی، کاتێک لە پاریس لە حەفتایەکاندا سێمینارەکانی پێشکەش دەکرد، هەموو چین و توێژەکان، لە خوێندکارەوە بیگرە تا دەگاتە ڕووناکبیرە ناسراوە فەڕەنسییەکان، گوێیان بۆ دەگرت.

بەمجۆرە لاکان بە ڕێگەی ئەو سێمینارە ناسراوانەوە ناوەندی ڕەشنبیریی فەڕەنسیی تەنییەوە، دواجار توانی زۆرێک لە ڕووناکبیرەکانی پاریس لە دەوری خۆیەوە کۆبکاتەوە، بەمەش تێگەیشتنێکی تایبەت بە خۆی لە دەروونشیکاریی کە بە "ئەبژەی نەبردراو" ناودەرکرد، بسازێنێت.

تیۆرییەکانی لاکان هەڵگری جۆرێک لە بزێوی، شیعریی و هاوکاتیش لاساریین ، بۆیە تێگەیشتن لێیان ئاسان نییە.

لاکان هەر تەنێ نووسەر و دەروونناسێکی ناسراوی شەست و حەفتایەکانی فەڕەنسیی نەبوو، بەڵکە لە نەخۆشخانەی دەروونیی " Sainte Anne"، دکتۆرێکی دروونشیکاریش بوو.

هەر بۆیە ڕەنگە بە هۆی ئاڵۆزی زمانەکەیەوە بێت، کە لاکان دوای ماوەیەکی زۆر توانی لە دەرەوەی فەڕەنسادا ناسراو بێت، بەڵام لە هەشتا و نەوەتەکانی سەدەی بیستدا بوو بە جێگەی سەرنجی ڕووناکبیرانی ڕۆژئاوا. بەمجۆرە زوو لە ناوەندی ڕووناکبیراندا کاریگەری سازاند. ئەوەتا لە کوردستاندا لاکان نەک هەر لە بەشی دەروونناسی زانستگەکاندا ناخوێنرێت، بەڵکە قوتابیانی دەروونناسیش تاک و تەرا نەبێت نایناسن، بەڵام لەو یەک دوو ساڵەدا تەنێ چەند نووسەرێکی کورد نەبێ قسەیان لەسەر کردووە، ئەو چەند نووسەر و خوێنەرەش راستەخۆ لاکانیان نەناسی، بەڵکە بە هۆی کاریگەری فەیلەسووفی بەلکانی، ژیژاک بوو.

هەر بۆیە لەمەڕەوە ئەوم کارەی غەریبە حوسەن، کە دەرچووی بەشی دەروونناسی زانستگەی سۆرانە، جێگەی دەست خۆشییە.

ئەو کتێبە وەرگێڕدراوەی خاتووو غەریبە، وەک دەروازەیەکی بەسوود بۆ تێگەیشتن لە دەروونناسیی لاکان، دەکرێت ببێت بە سەرچاوەیەک بۆ نووسەر و دەروونناسانی کورد.
وەرگێڕ بە هۆی ئەوەی هەم دەرچووی دەروونناسین و هەمیش بە زانینەوە کاری لەگەڵ ئەم کتێبەدا کردووە، بۆیە وێڕای زمانێکی روون و چاکی وەرگێڕانەکە، پەراوێز و روونکردنەوەی چەمک و ناوەکانی ناو کتێبەکەش، هاوکارییەکی باشی زمانی ئاڵۆزی تیۆرییەکانی لاکانی کردووە کە خوێنەر بتوانێت، وێڕای تێگەیشتن لە جیهانی لاکان، چێژ لە ئاڵۆزییەکانیش وەربگرێت.

عوزێر، وەهاب نیە، عەزیزە ! مستەفا، هاشم نیە، فەرەجە … عومەر محەمەد

ڕاستکردنەوەیەک دەربارەی شێواندنی ناوی دەربازبوانی کۆمەڵکوژی ئەنفال

لەکتێبەکەیدا جینۆسایدی گەلی کورد(پشکنین، ئامارو زانیاری، دیکۆمێنت) تەها سلێمان کەوتووەتە هەڵەی زۆر زەقەوە، ئەم کورتە نوسینەم , تەنها راستکردنەوەی ئەو بەشەی کتێبەکەیەتی .
گێڕانەوە لە گۆڕە بەکۆمەڵەکانەوە، تایبەتی پێشەکی و دەروازەی ئەو بەشەیە، کە بە دەربازبوانی گۆڕی بەکۆمەڵ نوسیوەتی، بەڵام چۆن پێشەکی و نوسینێک ؟! نەک هەر دەسەکانیان بەڵکو ناوەکانیشیانی شێواندەوەو هەموویانی تێکەڵ کردوون، ناوی خوازراوی ئەم دەربازبووی بردووە بە ئەو دەربازبوو، ناوی باوکی دەربازبوویەکی کردووەتە ناوی دەربازبووەکە، ناوی راستەقینەی دەربازبوویەکی کردووەتە ناوی خوازراوی دەربازبوویەکی تر، ناوی دوانیانی هەر نەبردووەو فەرامۆشی کردوون .

زەقترین هەڵەکانی بریتین لەمانەی خوارەوە :

1. عوزێر ناوی ڕاستەقینەی (عەزیز وەهاب محەمەد سەڵمان)ە بەڵام لە کتێبەکەی مێدیل ئێست ۆچدا، یوست هێڵتەرمان لەبەر سەلامەتی و ئاسایشی ژیانی، بەسەرهاتەکەی بە ناوی خوازراو بڵاوکراوەتەوە و ناوی (عوزێر) بۆ داناوە. بۆیە لە کتێبەکەیاندا (جینۆساید لە عێراق و پەلاماری ئەنفال بەسەرکورد) ئاوا نوسراوە (بەسەرهاتی عوزێر). عارف قوربانیش بە هەمان ناو دیدارەکەی لەگەڵ عوزێردا کردووە و لە کتێبێکدا چاپ و بڵاوی کردووەتەوە. بەخۆشم هەرچیم لەبارەوە نوسیبێ هەربە ناوی (عوزێر) ناویم هێناوە و لەبەر ئەوە ناوی ڕاستەقینەیم فەرامۆش کردووە. لەمێژە (عوزێر) بووەتە ناوێکی سومبلی و ناسراوی ناوکۆمەڵگەی کوردی، بۆیە هیچ ڕەوا نییە کەسانێک لەبارەی ئەنفالەوە بنوسن و ناوی کەسایەتیە ڕەمزییەکانی دەستەی ئەنفال نەناسن، یان لەبارەیانەوە بنوسن و نەک دەستەکانیان بەڵکو ناویان تێکەڵ بکەن و لێکیان جیا نەکەنەوە، کەچی بەداخەوە کاک تەها سلێمان، ناوی ڕەمزی و راستەقینەی عوزێری فەرامۆش کردووە و بە (وەهاب) ناوی هێناوە، ئاخر سەلامەت بیت (وەهاب) ناوی باوکێتی نەک هی خۆی ! بەو شێوەیە سەردێری بەسەرهاتەکەی کردووە بە (وەهاب محەمەد سلێمان) (عوزێر) . یەکێک شارەزا نەبێت عوزێرو وەهابی بەلێک جیاناکرێتەوە .

2. محەمەد عەلی ئەحمەد ناسراوە بە حەمە عەلی عالیان، لە کتێبەکەی میدڵ ئێست ۆچدا لەبەر سەلامەتی ژیانی ناوی (محەمەد) بۆ داناوە (بەسەرهاتی محەمەد) بەش بەحاڵی خۆم هەمیشە بە ناوی حەمە عەلی

عالیان لەبارەیەوە نوسیومە . کەچی کاک تەها شێواندویەتی و ناوی (هاشم) بەناوی خوازراوی حەمە عەلی عالیان زانیوە. ئەم بەدحاڵیی بوونە لەکاتێکدایە کە (هاشم) ناوی ڕاستەقینەی خۆیەتی نەک خوازراو! سەیر لەوەدایە (هاشم محەمەد ڕەشید) دەربازبوی کۆمەڵکوژی گوندی کورەمێ یە و لەکتێبەکەی میدل ئیست ۆچدا هەر باس نەکراوە، نەبە ناوی خوازراو نەبە ناوی راستی خۆی ناوی نەهاتووە.

3. فەرەج محەمەد یاخود فەرەجی تۆپخانە لە کتێبەکەی مێدڵ ئێست ۆچدا بە (مستەفا) ناوی هاتووە، کەچی کاک تەها سەڵمان هەستی پێنەکردووە، بۆیە ناوە خوازراوەکەی بە دانەناوە.

4. هاشم محەمەد ڕەشید (مستەفا) نیە بەڵکو ناوی ڕاستەقینەی خۆیەتی (هاشم محەمەد ڕەشید) منیش دیدارەکەم لەگەڵ هاشمدا لەکتێبەکدا بەناوی (هاشم) بڵاوکردووەتەوە، بەکاک تەهای بەڕێز دەڵێم مستەفا کاک فەرەجە. کە ناسراوە بەفەرەجی تۆپخانە.

5. ئەنوەر تەیارە لە دایکبوی (١٩٥٤)ە نەک ١٩٤٥، ناوی گوندەکەشی چەم سورخاوە نەک (چەمی سورخای) .

ئەمانە کۆمەڵێک هەڵەی زەقن لەو بەشەی کتێبەکەیدا کە پێمباش بوو ڕاستیان بکەمەوە، سەیر لەوەدایە کەی ئەم زانیاریانەی لەژمارە (٨)ی گۆڤاری ئەنفالستان وەرگرتووە بەبێ ئەوەی ئاماژە بەسەرچاوەکەی بکات، وتا لاپەرە (٨٥ هەتا ١٠٦) کە دەکاتە (٢٠) لاپەرەی کتێبەکەی هەمووی لە گۆڤاری ئەنفالستان وەرگیراوە کە بە دەربازبوانی گۆڕە بەکۆمەڵەکانم ئەنجامداوە، هەموو جیاوازیەکەی نێوان ئەم بەشەی کتێبەکەی کاک تەها سەڵمان لەگەڵ ئەوەی لەئەنفالستاندا بڵاوکراوەتەوە تەنها ئەو کەمە دەستکاریانەیە کە هەڵەی تێداکردوون و لەسەرەوە راستمکردنەوە. بڕوانە (جینۆسایدی گەلی کورد – پشکنین.. ئامارو زانیاری.. دیکۆمێنت.
بەڵام نازانم بۆچی ناوی چوار لە دەربازبوانی گۆڕی بەکۆمەڵی هەڵاواردووەو ناوی هیچ کامیان (ئەبابەکرعەلی و سدقی عەبدلقادرو فەتاح عەبدولقادرو بەنگین مستەفا)ی نەهێناوە ؟

کۆبوونەوەی ئەستانە درێژەی پێشڕەویەکانی روسیایە لەسوریا ... نوری بەشیر

ڕۆژەکانی 23و24 کانونی دووەم، نوێنەری دەوڵەتی سوریا و ئۆپۆزسیۆن بەسەر پەرشتی سێ لایەنی " روسیا، تورکیا و ئێران" لەشاری ئەستانەی کازاغستان کۆبوونەوە بۆ گفتوگۆ لەسەر دریژەی وەستانی جەنگ کە لەکۆتایی کانوون یەکەمی ساڵی پارەوە دەستی پێکردووە.
ئەم کۆبوونەوەیە بەسەرپەرشتی و تەرحی روسیا کراوە، ئەگەرچی ناوی سەرپەرشتی سێ لایەنەوە دەبرێتە ڕێوە، بەڵام پایەی ئەساسی روسیایە، هەروەک چۆن بەسەرپەرشتی و پێشڕەوی و هێزی ئاسمانی و زەوی روسیا شاری حەڵەب بەتەواوی گەڕێنرایەوە ژێر دەسەڵاتی بەشار ئەسەد، کەبەدوای سەرکەوتنی روسیا لەئۆکرانیادا لەبەرامبەر ئەمریکاو هاوپەیمانەکانیدا، حەڵەب دووەمین سەرکەوتنیەتی و بۆ ئەمەش هاوپەیمانیەکی ناوچەیی و جیهانی لەدەوری خۆی وەک تەوازنی هێز کۆدەکاتەوە، وە دەرکەوتن و قوڵبونەوەو بەرزبونەوەی کێشەکانی ناو باڵەکانی ئیمپریالیزمی جیهان و دەرکەوتنی وەک قوتبی مخالف لەبەرژەوەندی جیاواز بۆ بەشی زیاتر لەئاستی جیهان و ناوچەکەدا، بەتایبەت ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست کە ئێستا ناوچەیەکی ناجێگیرو پڕکێشەیە، کەلەبەرامبەریدا دەبێت دەورەیەکی تازە دەست پێبکەن بەتایبەت بەدوای گۆڕینی تەوازنی هێزو پێشڕەویەکانی روسیا لەسوریادا.

ئەم کۆبونەوەیەی ئەستانە، زۆربەی لایەنەکانی بەشداربوو لە؛ روسیا، تورکیا، ئێران، کازاغستان، نوێنەری بەشار ئەسەد هەتا ستیڤان دیمستۆرا نێردەی نەتەوە یەکگرتووەکان و باڵیۆزی ئەمریکا لە کازاغستان کەبەشداربوون، بەئەرێ وەسفی کۆبوونەوەکە دەکەن، وەڵ هەرسێ لایەنی " روسیا، تورکیا و ئێران" سەرپەرشتی ئیدامەی شەڕ وەستانەکە دەکەن. وە قەرارە هەینی داهاتوو ژمارەیەکی زیاتر لە ئۆپۆزسیۆن لە روسیا لەگەڵ سەرانی روسیا دا هەر بۆ گفتوگۆ لەسەر درێژەی شەڕ وەستان و پڕۆژەیەک کەروسیا خستویەتیە بەردەم بۆ چارەسەری وەزعی سوریا قسەی زیاتر و ئامادەیی زیاتر بکەن بۆ کۆبونەوەی تری ئەستانەو هەروەها قەرارە لە شوباتی مانگی داهاتوشدا لە جنێف کۆبوونەوە بکرێت لەسەری. ئەلکساندەر لاڤرینتیڤی سەرۆکی شاندی رووسیا لەدووەم ڕۆژی کۆبونەوەکەدا تاکیدی لەوە

کردەوە کە چاوەڕوانی وەڵامی لایەنەکانی ئۆپۆزسیۆن دەکەن بۆ کۆبوونەوە لەروسیا و بەشداری هەرچی زیاتری ژمارەیەکی زۆرتری ئۆپۆزسیۆن.

لەم کۆبونەوەیەی ئەستانەدا دەرکەوت، بەجیا لەبەشداری نوینەرانی بەشارو ئۆپۆزسیۆن و وەزیری دەرەوەی کازاغستان و نێردەی نەتەوە یەکگرتووەکان و باڵیۆزی ئەمریکاو هەروەها بەسەرپەرشتیاری روسیاو تورکیا و ئێران، بەڵام دەوری سەرەکی روسیاو بەرنامەیەک کەروسیا دایناوە بۆ سوریا هەموویانی لەدەوری کۆ کردۆتەوە، بەڵام ئەمە یەکەم کۆبونەوە نابێت و لەقسەوباسەکان و تاکیدی دیمستورا دەردەکەوێت کەمەسەلەی کۆبونەوەی تری جنێف گرنگە بۆ بردنە پێشەوەی پرۆسەی گفتوگۆکەو ریکەوتنی زیاتر. بەو دەلیلە کۆبوونەوەی تری جنێف گرنگە کە ژمارەیەکی زۆر لایەنی تر لەئۆپۆزسیۆن و وڵاتانی ناوچەکە لەچەشنی سعودیەو قەتەر و هەتا وڵاتانی غەربی و خودی ئەمریکا، کە لایەن گەلێکی ترن لەدەخالەتیان لەهەلومەرجی سوریا و کۆبونەوەکانی جنێفی پێشوودا بوون و لەم کۆبونەوەی ئەستانەدا نەبوون، زەرورە بۆ بردنە پێشەوەی ئەو پرۆسەیەی کە روسیا و تورکیا و ئێران دەستیان پێکردوە بەشدار بن و کەتا ئیستا روسیا قسەیەکی پێچەوانەی لەسەر ئەمە نیە.

ئەوەی بەرچاوە، بەدوای گرتنەوەی حەڵەبەوە، دەوری ئەمریکا لەسوریادا، جگە لەناوچە کوردیەکان، روو لەپاشەکشەو داشکانەو روسیا روو لەسەرە، کەئەم کۆبوونەوەیەی ئەستانە تاکید لەوە دەکاتەوە. لەبەرامبەردا ئەمریکا کاردانەوەکانی زیاتر لەعێراق چڕ کردۆتەوە، لەرێگای دەوڵەتی مەرکەزی و گرتنەوەی موسڵ و کار لەگەڵ ناوچە کوردیەکانی ژێر دەسەڵاتی حکومەتی هەرێمداو قەرارە کەسەفارەتێکی گەورەی لێبکاتەوە. بەڵام ئەوەی دەردەکەوێت کەمەسەلەی سوریا کەلە 2011 وە دەست پێکردوەو زیاتر لە 11 ملیۆن ئاوارەو نزیکەی 400 هەزار کوژراو کاولکردنی ئەو کۆمەڵگایە، بووتە پەڵەیەکی شەرمەزاری بەنیوچەوانی هەموو دەوڵەتانی سەرمایەداری جیهانی و بەتایبەت ئەمریکاو هاوپەیمانە غەربی و ناوچەییەکانەوە، وە بنەبەستیان لەرێگاچارە بۆ سوریا بەتایبەت ئەمریکا، ئەمە بەزەرور ئەیسەپێنێ بەرسەر ئەمریکاو روسیا و هەتا وڵاتانی ناوچەکەش کەهەریەکەیان لە گێژاوێکی ئەزمەی هەمەلایەنەدان، کەرێگایەک بۆ کۆتایی هێنان بەو هەلومەرجە بدۆزنەوە.

بەڵام بەهەردەرەجەیەک و بەهەر سیاسەتێکی سەرمایەداری و بۆرژوزایانەوەش بێت، وەستانی بەڵای ئەو جەنگەی بەرێیان خست و

دایانسەپاند بەسەر سەری خەڵکی سوریادا، بۆ هەموو خەڵکی سوریا و ناوچەکەش بەسودە، هەتا خەڵکی سوریا لەهەلومەرجێکی ئارمدا باشتر دەتوانن بیربکەنەوەو رێگای گونجاو بۆ ژیانێکی باشتر ببیننەوە وەک لەو جەهەنمەی کەئێستا تێیدا ژیان بەسەر دەبەن، کەهیچ روخسارێکی کۆمەڵگایەکی مەدەنی پێوە نەماوە، هیچ ئیرادەیەکیان بۆ ئینسانەکان نەهێشتۆتەوە تا بیربکاتەوەو هێزی خۆی رێکخراو بکات، وە دەنگێ دەربڕێت و بەرنامەیان بۆ ئایندەیان هەبێت.

25/1/2017

شێوەی ئـــاوو..! ئامـــادەکردنی : ڕۆشنا ڕەزا

ئاو یەکێکە لەگرنگترین هۆکاری مانەوەی ژیان لەسەر گۆی زەوی, هاوکات یەکێکە لەگرنگترین ئەو باسانەی کە کاریگەری زۆریان لەسەر ئاسایشی نەتەوەیی هەر دەوڵەتێك هەیە. ئەمە جگە لەوەی ئاو پێکهاتەیەکی گرنگە لە پێکهاتەی زیندەوەراندا, بەجۆرێك (75%)ی جەستەی مرۆڤ و (90%)ی جەستەی گیانداران لەئاو پێکهاتووە، هاوکات ئاو زیاتر لە (70%)ی گۆی زەوی دادەپۆشێت.

ئاوجێگرەوەی نییە لەگەڵ ئەوەشدا، بەڕێژەی (97%)ی ئاو لەئۆقیانوسەکاندایە، کە بۆ خواردنەوەو کشتوکاڵ و بەکارهێنان دەست نادات، تەنها ڕێژەی (3%)ی ئاوی جیهان بۆ خواردنەوە بەکاردەهێنرێت. بەوتەی پسپۆڕانی بواری ئاوی سەرزەوی، چاوەڕوان دەکرێت لەدواڕۆژدا شەڕی وڵاتان لەسەر ئاو بێت و بەهۆیەوە جەنگی جیهانی لەسەر ئاو رووبدات، چونکە ئاو وەك یەکێك لەگرفتەکانی جیهان دەرکەوتووە، وەك چۆن نەوت بەشێوەی ناڕێك دابەش بووە، ئاویش بەهەمان شێوە.

پسپۆڕەکان ئاماژە بەوە دەکەن، ئەگەر نەوت وەك وزە جێگرەوەی هەبێ لەبابەتی وزەی خۆرو وزەی ئەتۆمی، ئەوا ئاو وەك کەرەسەیەکی پێویست بۆ بەردەوامی ژیان، هیچ جێگرەوەیەکی نییە.

ئەمە لەکاتێکدا ڕێکخراوی نەتەوە یەکگرتووەکان هۆشداریاندا لەکەمبوونەوەی ئاوی سەرگۆی زەویو رایانگەیاند، ئەو بڕە ئاوە

شیرینەی کە هەیە لەداهاتوودا بەشی دانیشتووانی سەر زەوی ناکات. بەپێی دوایین ئامارەکان، ئێستا ژمارەی دانیشتووانی گۆی زەوی بەحەوت ملیار کەس دەخەمڵێنرێت و بەپێی پێشبینییەکان بۆ ساڵی (2050) ئەم ڕێژەیە بەرزدەبێتەوە بۆ (9.3) ملیار کەس، ئەوە زیادبوونەش بەتێکڕای (90) ملیۆن مرۆڤ لەساڵێکدا، کە هەر تاکێك ئەگەر لەساڵێکدا پێویستی بە(1000)م3 ئاو هەبێت، کەواتە بۆ ئەو (90) ملیۆن کەسە داخوازی لەسەر ئاو ساڵانە بەڕێی (90) ملیار م3 زیاد دەکات کە ئەم بڕەش یەکسانە بەبڕی ئاوی هەموو ڕووباری نیل لەساڵێکدا.

ئاوی کوردستان لەمەترسیدایە

هاوکات بەپێی توێژینەوەیەك کە بەناونیشانی سەرچاوەکانی ئاوی کوردستان کە لەلایەن ئەنیستیتیوتی نارین بۆ توێژینەوەو بڵاوکردنەوە بڵاوکراوەتەوە، ئاوی کوردستان لەژێر هەڕەشەدایە، ئەگەرچی هەشتا نەگەیشتۆتە ئاستێکی مەترسیدار ئەگەر پلانی پێشوەخت بۆ ڕووبەڕووبوونەوەی ئەو کێشەیە نەبێت، ئەوا قەیرانی کەم ئاوی کوردستان دەگرێتەوە. هاوکات لەکوردستاندا پێنج ڕووباری سەرەکی هەن، کە بڕی ساڵانەی کۆکردنەوەی ئاویان (29.77) ملیار مەتر سێجایە. ئەوانیش (ڕووباری خابوور کە ساڵانە نزیکەی 1.6 ملیار مەتر سێجایە، زێی گەورە کە ساڵانە 14 ملیارو 32 مەتر سێجایە، زێی بچووك کە ساڵانەی 7.2 ملیار مەتر سێجایە، ڕووباری سیروان کە ساڵانەی 5.86 ملیار مەتر سێجایە، ئاوە سپی کە ساڵانەی 0.79 ملیار مەتر سێجایە) ئاو گل دەدەنەوە.

دیجلەو فوراتو نیلو ململانێی سیاسی

د.دیار عەلی محەمەد پسپۆڕی هایدرۆلۆجیك سەرۆکی بەشی جیۆلۆجی دەڵێت: »زیادەڕۆیی لەبەکارهێنانی سەرچاوەکانی ئاودا دەکرێت و تائێستا یاسا نەیتوانیوە ئەمە کۆنترۆڵ بکات، هاوکات تائێستا نەتوانراوە لەلایەن پۆلیسی دارستانەوە کەنار ئاوەکان لەپیسبوونی ئاو بپارێزێت، نەك هەر لەناو کوردستاندا، بەڵکو لەوڵاتانی دەوروبەریش چەندین کارگە لەسەر سەرچاوەکانی ئاوی کوردستان دانراون و پاشماوەی ئەو کارگانە تێکەڵ بەئاوەکە دەبن».

ئەو پسپۆڕە باسی لەوەکرد، پێشبینی دەکرێت بەهۆی ئاوەوە لەسەدەی بیستو یەکدا جەنگ هەڵبگیرسێت، زۆر هۆکاری تریش بۆ جەنگ هەن هەر لەهۆکارەکانی قەیرانی خۆراکەوە تا قەیرانی وزە، چونکە لەبیست ساڵەی داهاتوودا ڕەنگە کەمی ئاو ببێتە هۆکارێکی سەرەکی بۆ

کەوتنەوەی پشێوی سیاسیو کەمەڕایەتی لەڕۆژهەڵاتی ناوەڕاستدا، چونکە بەشی تاکە کەسی ئاو لەم ناوچەیەدا بە بەراورد بەساڵانی هەشتاکانی سەدەی رابردوو ساڵانە (50% – 70%) کەمی کردووە، چونکە ئاو بۆتە ململانێی نێوان وڵاتانی دراوسێو قەیرانی سیاسی بەدوای خۆیدا هێناوەو چەندین وڵات بەهۆی ئاوەوە بەیەکەوە دەبەستێتەوە ئەوانیش دیجلەو فورات لەنێوان عیراقو سوریاو ئێران، رووباری نیل کە چەندین وڵات بەیەکەوە دەبەستێتەوە لەئێستادا ململانێ دروست بووەو کێشە لەنێوان وڵاتان بەهۆی کەم بوونەوەو گرتنەوەو دروستکردنی بەنداو هاتۆتە ئاراوە.

بەفیڕۆدانی ئاو

د.دیار عەلی ئامازەی بەوەشدا، بەهۆی گۆڕانکارییەکانی کەشو هەواوە، ئاوی سازگار کەمی کردووە بەتایبەتی لەکوردستان کە چەندین کارێزو کانی وشکیان کردووە، ئەوەش مەترسی دەبێت بۆ داهاتوو کە پێویستە هاووڵاتیان بەشێوەیەکی تەندروست مامەڵە لەگەڵ ئاودا بکەنو بەفیڕۆی نەدەن، چونکە لەزۆرێك لەوڵاتان نرخی ئاو نزیك دەبێتەوە لە نرخی سووتەمەنی.

خواست لەسەر ئاوی شیرین زیاد یکردووە

خالید سلێمان نووسەرو رۆژنامەنووس، کە چەندین لێکۆڵینەوەی لەسەر سەرچاوەکانی ئاو ئەنجامداوە بۆ کوردستانی نوێ وتی: «ژمارەی دانیشتووان لەسەدەی رابردوودا بەڕێژەی سێ ئەوەندەی جاران زیادی کردوە، رێژەی بەکاربردنی ئاو شەش ئەوەندە بەرزبۆتەوە، گەشەی ساڵانەی دانیشتووانیش کە 83 ملیۆن کەسە ساڵانە پێویستی بە 64 ملیار مەتر چوارگۆشە ئاو هەیە، ئەمە لەکاتێکدا لە 97.5%ی ئاوی گۆی زەوی ئاوەکی سوێرە، واتا تەنیا 2.5 %ی ئاوی سازگارە، ئەوەش وایکردووە سێ بەشی ئاوی سازگار بۆ بەرهەمهێنانی بەروبوومی کشتوکاڵیو دابینکردنی خۆراکی جیهانی بەکاربهێنرێت.
ئەو رۆژنامەنووسە باسی لەوەشکرد، لەگەڵ زیادبوونی ژمارەی دانیشتووانی جیهان، داواکاری لەسەر ئاوی سازگارو خاوێن زیاد دەبێت، ئەم زیادبوونەش دۆخێکی مەترسیداری لێ دەکەوێتەوە ئەگەر بێتو شێوازی بەکارهێنانو مامەڵەکردنمان بەرامبەر ئەم سەرچاوە سروشتییە نەگۆڕین، ئەوا مەترسییەکی گەورە ڕوودەدات.

نەبوونی هۆشیاری بەکارهێنانی ئاو

خالید سلێمان وتیشی: »یەکێک لەو گرفتانەی کە لەکوردستانو عیراقو ناوچەکەدا هەیە، نەبوونی هۆشیاری خەڵکە، کە ئەوەش وایکردووە ڕێژانە بڕێکی زۆری ئاو لەلایەن بەکارهێنەرانەوە بەفیڕۆ بچێتو کێشە دروست ببێت». ئەو دەڵێت: »بەرزبوونەوەی ڕێژەی دانیشتووانیش یەکێکی دیکەیە لەو کێشانەی کە دەبنە هۆی کەم بوونەوەی ئاو، بۆیە پێویستە ئاو بەفیڕۆ نەڕوات، پێویستە حکومەتو لایەنە پەیوەندیدارەکان بەرنامەی پتەویان هەبێت بۆ بەکارهێنانی ئاو، کە بەداخەوە تائێستا پرسی ئاو نەکراوە بە پرسێکی رای گشتیو لەڕێگەی هۆشیاری کۆمەڵایەتیو ئاینییەوە ڕێگە لە بەفیڕۆدانی ئاو بگیرێت، چونکە هیچ کەسێک ناتوانێت بەبێ ئاو بژی، کە زۆر شارستانی هەبووە بەهۆی نەبوونی ئاوەوە لەناوچوون».

کوردستان خاوەنی زۆرترین سامانو سەرچاوەی ئاوی شیرینە. بێجگە لەو سەرچاوانەی لەسنووری شاخاوییەکانی کوردستانی ئێرانەوە دەڕژێنە ئەمدیو، سەدان هەزار کارێزو چۆمی هەیەو هەموویان ئاوی شیرینن.

ئەمەش لەکاتێکدایە کە توێژەرانی نێودەوڵەتیو ڕێکخراوە ژینگەییەکان هۆشدارییان داوە، تاساڵی ٢٠٢٥ قەیرانی کەمبوونەوەی ئاوو وشکاییهاتنی بەشێکی زۆری سەرچاوەکانی ئاوی شیرین سەر هەڵدەدات لەگشت جیهاندا. هەر بۆیە پێشبینی کرا ئەم سەدەیە، سەدەی ململانەو شەڕ بێت بۆ دابینکردنی ئاوی شیرینو لەبایەخی ئەو شەڕانەی لەم سەد ساڵەی رابردوو بۆ نەوت کرا، کەمدەکاتەوە، چونکە دەرکەوت نەوتو وزە بەدیلیان هەیە، بەڵام بەدیلی ئاو هەر ئاوە هیچی تر.

30 بەنداو دروست دەکرێن

چوار رووباری سەرەکی کە بریتین لەزێی گەورە، زێی بچووک، سیروان، ئەڵوەن لەخاکی ئێرانەوە دەڕژێنەوە ناو هەرێمی کوردستانەوە. ئێستا لەسێ پارێزگای ئەم هەرێمە، سێ بەنداوی سەرەکی هەن (دوکان، دەربەندیخان، دهۆك) لەگەڵ هەشت بەنداوی بچووکو 65 ئەستێرك (پەند) کە لەبەنداو بچووکترەو ئاوی تێدا گل دەدرێتەوە. هەروەها ئێستا پڕۆژەی 30 بەنداوی دیکەی گەورەو بچووك لەلایەن حکومەتی هەرێمی کوردستانەوە لەژێر جێبەجێکردندان.

بەنداوی دەربەندیخانو دوکان لەپارێزگای سلێمانی، توانای دابینکردنی ئاوی شیرنیان هەیە بۆ رووبەرێکی زۆری هەرێمە عەرەبییەکانی عیراق، بۆیە لەهەر ناکۆکییەکی سیاسی نێوان بەغداو

هەولێردا، هەرێمی کوردستان دەتوانێ وەکو کارتێکی سیاسی ئەوە بە کاربێنێو تەنگ بە بەغدا هەڵبچنێ. بەپێی راپۆرتێکی سایتی نیقاش هەرچەندە لەهەرێمی کوردستان ئەو هەموو سەرچاوەو کارێزانە هەن، بەڵام شارەزایان دەڵێن سەرباری هەوڵەکان بۆ دروستکردنی بەنداوی تازە، وەکو پێویست کەڵك لەو ئاوە زۆرە وەرنەگیراوە کە لەکوردستان هەیەو ساڵانە ملیاران لیتر ئاو بە فیڕۆ دەچێ.
ئەکرەم ئەحمەد بەڕێوەبەری گشتی بەنداوو کۆگانی ئاوی کوردستان ڕایگەیاند، ئەو بەنداوانەی کە ئێستا لەهەرێمی کوردستاندا هەن، توانای گلدانەوەی نزیکەی ٥٠٠ ملیۆن مەتر سێجا ئاوییان هەیەو مەترسی هەرە سەرەکی بەردەم ئەو بەنداوانە، دروستکردنی بەنداوە لەوڵاتانی ئێران‌و تورکیا کە بەشی هەرەزۆری ئاوی کوردستان لەو سەرچاوانەوە دەڕژێن.

وشکبوونی سەرچاوەکانی ئاو

کۆماری ئیسلامی ئێران لەپارێزگاکانی سنەو کرماشان لەکوردستانی ئێران، خەریکی دروستکردنی زیاد لەسێ بەنداوو تونێلی گەورەن، بەتەواوبوونی ئەو بەنداوو تونێلانە، ئاوی کوردستانیش دەکەوێتە بەر مەترسی وشکبوون.
ڕەحمان خانی بەڕێوەبەری بەنداوی دەربەندیخان هۆشداری ئەوەی داوە، دوای تەواوبوونی ئەو بەنداوانە، سێ لەسەر چواری ئاوی دەریاچەی دەربەندیخان کەم دەکات کە ئەمەیش بڕێکی زۆرە بۆ بەنداوی پڕ بایەخی دەربەندیخان.
کاروان عوسمان ساحێبقران هەڵگری بڕوانامەی ماستەرە لەبواری جیۆلۆجیو ئاوی ژێر زەوی. گەشبینە بەوەی هەرێمی کوردستان لەو مەترسیانەی لەداهاتوو لەسەر ئاو دروست دەبن، زۆر ناکەوێتە بەر مەترسی. چونکە ئەم هەرێمە بۆ خۆی توانای دابینکردنی ئاوی شیرینی هەیەو پێویستی بەوە نییە لەوڵاتانەوە بۆی هاوردە بکرێت.
ساحێبقران وتی: «کوردستان بەگشتی لەتورکیاو ئێران‌و عیراقیش، بە خۆیان سەرچاوەی گەورەی دابینکردنی ئاوی شیرینن، بەرچاوترین سەرچاوە دیجلەو فوراتە کە ئێستا لەبن دەستی تورکیادان. هەرێمی کوردستانیش بۆ خۆی سەدان هەزار سەرچاوەو کانیاوی هەیە کە توانای دابینکردنی بڕێکی زۆر ئاویان هەیە. ئەم هەرێمە وەکو ئیسرائیل‌و ئوردن نییە تا ئاو هاوردە بکات. بەڵکو دەتوانێ ئاو بە بەشێکی زۆری عیراقیش دابین بکات».

مامەڵەکردنی ژیرانە

کاروان وتیشی: «بەڵام گرنگ ئەوەیە بە ژیرانە مامەڵە لەگەڵ ئەو سەرچاوەو کانیاوە زۆرانەدا بکرێتو لەبەنداوو (پەند)دا کۆ بکرێنەوەو بەسیاسەتێکی ژیرانە کەڵکی لێوەر بگیرێت. ئەگەر حکومەتی هەرێمی کوردستان بەباشی مامەڵە لەگەڵ ئەو سەرچاوانەدا بکات، سبەینێ دەتوانێ بە فشاری سیاسی لەگەڵ حکومەتی عیراقدا بەکاریبهێنێ».

ئێستا ئەم هەرێمە خاوەنی ١٢ بەنداوی گەورەو بچووکەو زیاتر لە ٣٠ بەنداوی دیکە لەکاتی جێبەجێکردنو دروستکردندانو تاچەند ساڵی داهاتووش دەبێتە خاوەنی ٤١ بەنداوی جۆربەجۆرو هەروەها ٦٠ ئەستێرك (پەند) کە لە بەنداو گچکە ترەو ئاوی تێدا گلدەدرێتەوە. وەك هەندێ لەچاودێران دەڵێن ئەمانە ژمارەو رێژەیەکی باشن بۆ ئەوەی هەرێمی کوردستان لەو شەڕەی پێشبینی دەکرێت لەسەر مسۆگەرکردنی ئاو بەرپابێت، بەچەکێکی بەهێزەوە بەرگریی بکات.

دوور ناخایەنێت جەنگی ئاو باوکی جەنگەکان دەبێت، ئەو جەنگە جەنگێکی ئاینی، مەزهەبی، ئایدۆلۆژی، فراوانخوازی(خاک) نابێت، بەڵکو جەنگێکە شەرعیەت لە تێنوێتی وەردەگرێت، ئەو جەنگە هێزەکەی سەد بەرامبەری ئەو هێزە دەبێت کەخوداکان و ئایدۆلۆجیاکان بۆ ڕشتنی خوێنی ئەوانی تر بە جەنگاوەرەکانیان دەیبەخشن.جەنگێک کە تیایدا مرۆڤەکان لەپێناو مانەوەدا شەڕدەکەن بە ویژدانێکی ئاسودەوە، وەک چۆن پڵنگێک ئاسکێک قوت دەدات و هیچ مەسەلەیەکی ئەخلاقیش لەگۆڕێ نییە!چونکە ئەگەر بە جەنگەکانی ڕابردوو بەدیلێک هەبوبێت، کە لەسەر بەدەستهنانی خاک یا نەوت بوبێتن، ئەوا شەڕی ئاو، شەڕێکە ڕێگەی دووەمی نییە ،بەنمونە ئەگەر نەوت تەواو ببێت ، ئەوا ئەتوانرێ سود لەسەرچاوەیەکی تر وەربگیرێت، وەک وزەی خۆر، بەڵام کەم بونی ئاو سەرچاوەیەکە بەدیلی نییە .

ئەگەرچی ئاو زیاتر لە ٧٠%ی گۆی زەوی داپۆشیوە، بەڵام٩٧ %ی ئاوی دەریاو زەریاکانە و بەکەڵکی خواردنەوە نایەت و لە ٣ %ی بۆخواردنەوە دەشێ و سازگارە. دیسان ئەم رێژە سازگارەش بەشێوەیەکی یەکسان دابەش نەبوە، بۆیە ئەو وڵاتانەی کە رێژەیەکی کەمئاوی سازگاریان هەیە، دەبێ پارەیەکی زۆر خەرج بکەن بۆ دەستخستنی ئاوی سازگار و پاککردنەوەی لە ئاوی سوێر.

لەئێستادا بە هۆی کەم ئاوی،یان نەبونی ئاوی خاوەن لە هەر دەقیقەیەکدا -٧-کەس دەمرن، بە پێی ئاماری (سندوقی گەشە پێدانی ڕێکخراوی نەتەوەیەکگرتووەکان)،١٨%ی دانیشتوانی جیهان ئاوی خاوێنیان دەست ناکەوێت و پێشبینی دەکەن بەساڵی(٢٠٢٥) ڕێژەکە بەرزبێتەوە بۆ لەسەدا سی و سێ ،واتە یەک لەسەر سێی دانیشتوانی

جیهان.

بۆیە شارەزایان دەڵێن"سەدەی بیست ویەک، سەدەی ئاو دەبێت" و ئاو وەک بزوێنەری جەنگ بەخێرایی جێگای نەوت دەگرێتەوە. ئێستا جیهان لەلێواری جەنگی ئاودایە، وەلێ جەنگی ئاو جەنگێکی پەنهانە و زۆربەی کێشمەکێش و ئاڵۆزییەکان لەنێوان دەوڵەتان پەیوەندی بەدەست بەسەرداگرتی سەرچاوەکانی ئاوەوە هەیە و لەپەنجا ساڵی ڕابردو ٣٠٠ حاڵەتی گرژی لەنێوان دەوڵەتان ڕوویداوە.
لەهەمانکاتدا سەدەی بیست ویەک سەدەی بەنداویشە ، وڵاتان لە پێشبڕکێیەکی مەزندان بۆدەستگرتن بەسەر ئاوی ڕووبارەکاندا و ئەمەش دەبێتە هۆی ڕودانی جەنگی ئاو.
بۆچی دەڵێێن سەدەی دروستکردنی بەنداوەگەورەکان دە بێت؟چونکە ئەو بەنداوانە کە بەرزییان لە ١٥میتر زیاترە تائێستا(٤٠٠٠٠)بەنداوی گەورە دروستکراوە لەجیهاندا، بەڵام لەئێستادا ٤٥٠٠٠هەزار سەد لەجیهاندا پ□□ژ□ی پێشنیارکراون و یاخود کاریان تێدادەکرێت و لە پەنجاساڵی ڕا بردودا ٨٠ ملیۆن کەس بەهۆی دروستکردنی بەنداوەکان گوندەکانیان چ□□کردووە. لەگەڵ کەمتر بونی ئاو کێشمەکێشەکان زیاتر دەبن و دەمامکی شەڕی ئاو لادەدرێت .
لەئێستادا لەکیشوەر(قاڕە)ی ئاسیادا هەریەکە لە وڵاتانی(چین ،نیپاڵ، هیند، بەنگلادش)کێشەیان لەنێواندایە لەسەر دەستگرتن بەسەر ئاوی ئەو ڕووبارانەی لە چیای (هیمالایا)وە سەرچاوەدەگرن.
لە ئەفریقا کێشەی دەستگرتن بە سەر سەچاوەکانی ئاودا لەنێوان(کینیا،سومال، نیجیریا ،مالی و چاد)دا هەیە.

کێشەی کەمبونی ئاو، بەتایبەت ئاوی خاوێن کێشەیەکی جیهانییە، نەک تەنها پەیوەندی بە ئاسیا و ئەفریقاوە هەبێت،یاخود بە ڕۆژ هەڵاتی ناوەڕاستەوە.
بەڵام ئەوەی کێشەکەی قوڵترکردۆتەوە لە رۆژهەڵاتی ناو□است و باکوری ئەفریقا ئەوەیە، کە ١%ی ئاوی سازگار لەم ناوچانە هەیە لەکاتێکدا لە ٥%ی دانیشتوانی جیهانی هەیە. شەڕی دەست بەسەرداگرتنی سەرچاوەکانی ئاو دەمێکەدەستی پێکردووە.ئەگەری ئەوە هەیە کە لە داهاتوودا ئیسرائیل و تورکیا هۆکاری هەڵگیرسانی جەنگی ئاوبن. لەهەمانکاتدا براوەشبن. هەریەک لەم دو وڵاتە (ئیسرائیل و تورکیا) دەمێکە یاریەکەیان دەست پێکردوە و توانیویانە، لەم مەیدانەدا ئەسپی خۆیان تاوبدەن. ئیسرائیل – کە بە دەوڵەتی تینوی ئاو ناوی دەرکردوە، لەبەرئەوەی ٢/١ی ئاوی ئەم وڵاتە هی خۆی نییە و ناکەوێتە ناو سنوری دەوڵەتەکەی. بۆیە (ئیسرائیل) لەدوای شەڕی

شەش ڕۆژە (ساڵی ١٩٦٧)، دەستی بەسەر سەرچاوەی ئاوی بەرزاییەکانی جۆلان(لە سووریە) داگرتوە، کەسەر چاوەی ڕوباری ئەردەنە.هەروەها تورکیاش بەدروستکردنی “پڕۆژەی گاپ” (کە دروست کردنی ژمارێک بەنداوە) شەڕی ئاوی دەستپێکردووە کە پڕۆژەی ئەتاتورکە لەسیەکانی سەدەی ڕابردوو.بەپێی لێکۆڵینەوەیەکی خوێندکارانی سەسیالیستی کورد لە ئەوروپا (سەکسە) وڵاتی تورکیا لە ناوەڕاستی حەفتاکانەوە کار لەسەر پڕۆژەی خواروی ئەنادۆڵ دەکات کە بە (گاپ) ناسراوە. ئەم پڕۆژە گەورەیە پێکهاتوە لە ٢١ بەنداو، ١٧ وێستگەی بەرهەمهێنانی کارەبا، ٣٠ی سیستەمی ئاودێری، لە ١٣ پڕۆژە پێکهاتوە، کە بەتەهەی ژێرئاوکەوتنی ١٥٥ گوند و کەم کردنەوەی سەوزایی و لەناوچونی ٥ ملیۆن سەر مەڕ و ٢ ملیۆن سەر بزن .
بێگومان ئەم پڕۆژەیە دەبێتە هۆی پاراستنی ئاسایشی نەتەوەیی تورک، لەسەر حیسابی نەتەوەی کورد و دروستکردنی مەترسی ئاسایشی نەتەوەی بە گەلی کورد لە داهاتودا.
لەگەڵ ئەوەی خواست بە ئاوی خاوێن زیاد دەکات و ڕۆژ بەڕۆژ ژمارەی دانیشتوان لەزیاد بوندایە و بەشێکی خاکی وڵاتان مەترسی بەبیابان بونی لەدەکرێت و ڕێژەی ئاویش بەرەبەرە کەم دەکات؛ بۆیە تادێت لەمەترسی شەڕی ئاو نزیک دەبینەوە و ڕەنگە لە ئایندەدا ببیتە هۆی پێکدادانی چەکداری و شەڕێکی خوێناوی و کارەساتی مرۆیی گەورەی لێبکەوێتەوە.

ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست لەنێوان “زێڕی ڕەش” و “زێری سپی”دا

مەبەست لە زێڕی ڕەش و زێڕی سپی لە نەوت و (ئاو)ە . وەک دەزانین کێشمەکێش و جەنگەکانی ڕابردو ئەگەرچی بە وڵاتانی ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست کارەسات و وێرانی و .. یان بەدواوە بوە، بەڵام “زێڕی ڕەش” واتا “نەوت” فاکتەری سەرەکی چاوتێبڕینی وڵاتانی ڕۆژئاوا و ئەوروپا بوە، بەرامبەر وڵاتانی ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست. بەڵام وەک چاودێران پێشبینی دەکەن جەنگ و کێشمە کێشەکانی داهاتو لەنێوان وڵاتانی ڕۆژهەڵات دا، لەسەر زێڕی سپی دەبێ و پێدەچێ جەنگی خوێناوی لێبکەوێتەوە، نەک لە بەرئەوەی ئەم وڵات یان ئەو وڵات ببێتە دەوڵەتی سەربەخۆ، بەهۆی سامانی (ئاو)ەوە؛ بەڵکو لەبەرئەوەی سەربەخۆیی لەدەست نەدەن و نەخنکێن. واتە کێشە کە لەوە گەورەترە، کە لە ڕاستیدا کێشەی مان و نەمانە.
ئاخۆ کورد لەکوێی شەڕی ئاودایە؟چی کردووە و چ ستراتیجێکی هەیە بەجەنگی ئاو؟ ئەوەش کاتێک بایەخی هەیە کە بزانین دوو ڕووباری گەورەی ناوچەکە (دیجلە و فورات) لە کوردستان و شاخەکانی

کوردستانەوە سەرچاوە دەگرن.

سەرچاوەکان :

□ کوردستانی نوێ ڕاپۆرتی : هێرۆ یاسین .

□ سایتی هەڵوێست: جەنگی ئاو ..نوسینی ..محمود عبدوڵا .

دە بێت ترافیکی سوور بە ڕووی پارتی و یە کێتی هە ڵبکرێت … بێستون کافرۆشی

لە دوای مێژووی ڕاپەڕینەکەی گە لی کورد لە ساڵی ۱۹۹۱ لە باشووری کوردستان و پێکهـێنانی پە رلەمان و دامە زراندنی حوکمە تی هە رێمی کوردستان لە لایە ن سە رجە م لایەنە سیاسیە کانی کوردستان هەر لە سەرەتاوە بە رێوبردن و دە سە ڵاتە کان لە لایە ن دووهێزی سیاسیەوە پاوان کران ، هیچ شتێک نەما بەرامبەر بە یەکتری و بەرامبەر بە هاوڵاتیان و دە ستکە وتە کانی گە لی کوردستان نەیکە ن ئە وانیش یە کێتی و پارتی بوون ، ئە م دوو پارتە بە هۆی ململانێ و دژبەیەک و پەیرە وکردنی سیاسەتی چەوتانە وە باردۆخی هەرێمی کوردستانیان بە رە و ناسەقام گیری و نائارامی برد ، لە یەکەم هە نگاوی ئە م دوو لایەنە و لە یەکە م بەرجەستە کردنی پرۆسە ی دیموکراتی کە دروست کردنی پەرلە مان و هە ڵبژاردن بوو ، لە بەر هەزم نەکردنی ئە نجامی پرۆسە کە و قبوڵ نە کردنی یە کتری وە ک برا گە ورە کەوتنە ململانێ و گرتنی یە خە و گە ردنی یە کتری ، یەکەم هەنگاویشیان بریتی بوو لە بەرپاکردنی جەنگی ناخۆی کوردستان ، کە بە هۆی شە ڕی ناخۆییە وە هە زاران ڕوڵە ی نیشتیمانی کردە بە رژە وە ندی و خواست و ئا رەزووە تاک لایانە ی خۆیان ، هە روەها چە ندین ماڵ وێرانیان بە سە ر ماڵی کوردا هێنا ، لە جیاتی یەک ریزی ماڵی کوردی و دیاری کردنی سنوری کوردستان ماڵی کوردیان پە رت کردو سنوری دێگە ڵە یان دروست کرد ، ئە مە ش کاریگەرهـۆکاربوو لە سە ر دواکە وتن و لە دە ستدانی تە واوی دە ستکە و تەنەتەوەی و نیشتمانیەکانی گە لی کورد لە هە رێمی کوردستان ، ململانێ و هەنگاو

خراپەکانی ئەم دووهەزە سیاسەی ناو کایەی سیاسی کوردستان پەرەی سەندوو باردۆخێ کە بەرە و لوتکەی ناجێگیری و نائارامی و چەق بەستووی بەردەوامی پێدرا تاکو ئێستاش بەردەوامی هەیە ، بە تایبەتی باردۆخی ناوخۆی و ژیان و گوزەرانی دانیشتوانی کوردستان لەو پەڕی نائارامی و ناجێگیردا گوزەر دەکات ، چاوەڕوانیەکانی هاوڵاتیش گەیشتەتە ڕادەیەک کە هیچ ئومێدی بە چارسەری بە باردۆخە نەماوە ، چونکە پارتی و یەکێتی هیچ شتێک و هیچ هەنگاوێک خراپ نەماوە نەیکەن دەرحەق بە هاوڵاتیانی کورستان هیچ هەنگاوێکی خراپ و دەست درێژیەک نەماوە کە دەرباری ژیانی تاک بە تاکی کوردستان نەیکەن ، ئەوەش مەدەلی دەوڵەت داری و بەڕێوبردنی ڕابردوو و ئێستا و داهاتووی پارتی و یەکێتی کە پیادەی دەکەن ، بە تایبەتیش پشکی شێر لەم جۆرە دەوڵەتدارییە و تێکچونی باردۆخە کە بەر پارتی دەکەوێت ، چونکە ڕوون و ئاشکرایە لای تاک بە تاکی کورد و نەتەوەی کورد لە هەر چوار پارچەی کوردستان مێژوو گەواهیدەری ئەو راستی یە کە مێژووی پارتی لەوان لەوە لە شەڕی برا کوژی و خوێن رشتن و دزین و بە تاڵان بردن و سەروەت و سامانی میللەت و قۆرخ کردنی دەسەڵات و شکستپێهێنانی شۆڕش و بزتنەوەی رزگاریخوازی گەلی کورد و لێکترزانی ماڵی کورد ، هیچ سەرکەوتنێک و دەست کەوتێکی نەتەوەیی و نیشتیمانی لە مێژووی پارتیدا نابینیت. لە رابردو و ئێستاشدا پارتی هۆکاری سەرەکی تێکچون و ئاڵۆزبوون و خراپ بوونی ژیان و گوزەرانی هاوڵاتیانە ، چونکە ئەگەر بێین باس لە دەوڵەتداری پارتی لە دوای راپەرینە وە بکەین گەواهیدەر دەبن ، کە پارتی هۆکاری سەرەکی بو تێکچونی باردۆخەکە ، ڕاستییەکان ڕوون ئاشکرایە کە پارتی:

1. ١ – لە یەکەم هەنگاویدا لەگەڵ یەکێتی پێکەوە شەڕی برا کوژیان بەرپا کرد و دواتر دەست بە سەرگرتنی داهاتی گومرگی ابراهیم خەلیل.
2. ٢-پارچە پارچە کردنی هەرێمی کوردستان و دانانی سنوری دێگە ڵە پێکەوە لەگەڵ یەکێتی .،
3. ٣-بەرپاکردنی شەڕی براکوژی لەگەل پارتی پارێزگاران کوردستان .
4. ٤-بووە سوورەی بەر لەشکر و سوپای عێراق بە سەرپەرلەمانی کوردستان کە دوژمنی سەرسەختی گەلی کوردە لە باشوری کوردستان.
5. ٥-دوبارە بووە سوورەی بەر لەشکری تورکیا و هێنانی سوپای تورکیا بە ناو خاکی کوردستان کە دوژمنی سەرسەختی دەزی خەباتی نەتەوەی کوردە.

6. دەرکردن و دەربە دەرکردن لە ماڵ و شوێنی نیشتە جێبوونی خۆیان وهەرەشە و بە دیل گرتن وزیندانی و کوشتنی لایە نگرانی یە کێتی لە هە ولێرو کە بە هە مان شێوە یە کێتیش ئە و سیاسە تە ی ئە نجامدا لەزۆنی خۆی، کە ئەمەش سیاسەتی (تە رحیل و تە بعیس)ی رژێمی رووخاوی سە دام بوو ، کە ئەمانیش کردیان.

7. -فڕاندن و کوشتن وکپکردنی دە نگی ئازاد و نارە زایە تیە کان لە هە ردوو زۆنی زە رد و سە وزدا بە تایبە ت لە زۆنی زە رد.

8. -هە ڕەشەکردن و فڕاندن و کوشتنی رۆژنامە نووسانی ئازاد و دواتر دارشتنی سیناریۆی نا بەجێ و تۆمە ت دروست کردنی ناڕەوا بۆیان.

9. -هێرشکردن و سوتاندنی بارەگای لایەنە سیاسیە کانی ئۆپۆزسیون لە زۆنگی زە رد.

10. -ساختەکردنی هە ڵبژاردن و یاریکردنی بە ئە نجامی هەڵبژاردنە کان ، کە گە ورەترین پرۆسە ی دیموکراسیە بۆ دەستا و دەستکردنی دەسەڵات لە نێو گەلانی جیهان .

11. -هێرش کردنە سە رخۆپیشاندەران و دە نگی نارەزایی شە قام بە چەک وکوشتن وبریندارکردن و دەستگیرکردن و زیندانی کردنی خۆپیشاندەر بە مناڵ و گە نج و ژن و پیاو و گاڵتە پێ کردن بە هەست و داوا و مافە رەواکانیان.

12. – دابە شکاری و قۆرخ کردن و پاوانکردنی سەرجەم جومگە گرنگەکانی دە سە ڵات لە لایە ن یەکێتی و پارتی و هە ردوو بنە ماڵەوە.

13. شکاندن و هێرش کردنە سە ر مزگەوت و شوێنە ئاینی و لابردن و دوورخستنەوەی مامۆستایانی ئاینی لە کارە کانیان لەکەدارکردنی هە ستی و تێرۆرکردنی مامۆستای ئایینی کە ئەمە هێڵی سوورە لای کۆمەڵگا.

14. -دزینی نەوت و بە تاڵان بردن و بەهەدەردانی داهات و سەروەت سامانی گشتی ووڵات لە لایە ن پارتی و یە کێتی یەوە.

15. بڕینی قوتی هاوڵاتیان و پیادە کردنی سیستەمی نیوموچە و نەدانی موچە بە پێشمەرگە و فەرمانبەران و هاوڵاتیانی کوردستان ، کەمترخەمی و بێ باکی لە بەرامبەر بە جێهشتن و کۆچی بە لێشاوی گەنجان و بوونە قوربانی ئە وتوێژە ی کومە ڵگا کە بە هۆی بێ کار ی و بێ ئومیدییەوە ئەو بارودۆخە ناجیگیر و ناسەقام گیری ئەو دوو لایە دروستیان کردووە لە کوردستان.

16. دە رکردن و ناردنە وە ی وە زیرە کانی گۆڕان و دەرکردن و ڕێگری کردنی سە رۆک و ئە ندام پەرلەمانەکانی لایە ئۆپۆزیسون و هەندێ لایە نی تری کوردستان و داخستنی دە رگای پە رمان و شکاندنی

یاسا و حەرەمی پەرلەمان کە ئەویش یەکێکە لە هیڵە سوورەکان لای کۆمەلگا لە لایە ن پارتی و بنە ماڵە ی بارزانیە وە.

17. – دەست تێکەڵاو کردن و پە یوەندی ژێر بە ژێر لەگەڵ دوژمنان و نەیارانی سەرسەختی خەباتی رەوای نەتەوەی کورد لە هە رچوار پارچە ی کوردستان.

ئەمە خەرواری مۆدێلی دە وڵە تداری پارتی و یە کێتی یە ، ئە وە مێژووی پارتایەتی و دە وڵە تداری پارتی و بنە ماڵەی بە رزانیە لە ڕابردوو لە دوای ڕاپە رینە وە ، پارتی هەموو سنوورەکان و هێڵە سوورەکانی یاسا و کۆمەڵگای شکاند بە بێ هیچ بە ربە ستێک هیچ بە ربە ستێکی ئەو تۆ نەبوو بۆ رێگری کردن لێ ی چونکە شەریکێکی بەهێزی هە بوو لە دە وڵەتداریە کە دا هە روەها ش تاکو ئێستاش نە لایەنە سیاسیە کان و نە رێکخراوەکانی کۆمە ڵگای مەدەنی و نە سەرجەم چین و تۆێژەکانی کۆمەڵگا بە باوە ڕێکی تۆکمە و پێکە وە بە یکگرتووی و یە کڕیزی رێگا لە پارتی و بنە ماڵەی بەرزانی بە نمونەیەک ڕێ لە پارتی لە کایە ی سیاسی بگرن ، ئەوەشی هەبوو تە نها خە لکی نارەزایی شوێنیک یان چە ند پارێزگا یە ک بوو کە زۆنی سەوز دابووە ئە وە ی پارێزگاکانی شیوازی پەرچەکردار بوو بێ ئە نجام بووە. بۆیە ئێستا کات و ساتی ئە وە هاتوو ە کە سە رجە م رێکخراوە کانی کۆمە ڵگای مەدەنی و لایەنە سیاسیەکانی تری ناو کایەی سیاسی هەرێمی کوردستان و سە رجە م چین و تۆێژە کانی کۆمە ڵگا بە گشتی بە یە کەوە بگرنە بەر بۆ وەستاندنی هە نگاوە خراپە کانی و ئەو جۆرە دەوڵەتداریییە ی پارتی و هاوپەیمانەکانی بڵێن لێرە ئە و شێوازەتان لەدەوڵەتداریە کۆتایی پێ دێت ، ترافیکی سووری هە میشە یی بە ڕووی پارتی و بنەماڵەی بەرزانی و شێوەکانی ئە وان هە ڵبگیرسێنن ، چیتر رێگا بە هەنگا و خراپەکان نەدرێت بۆ خراپ کردنی باردۆخی سیاسی و ئابوری و کۆمەڵایەتی ناوخۆ و دەرەکی هەرێمی کوردستان و لە باربردنی دەستکەوتەکانی خەباتی چەند ساڵە یی گە لی کورد لە باشووری کوردستان.

بەر□ح□ـــــم گ□رم داتــــ□د□پ□شم

........ستار ئەحمەد

بەیانییە
باسکم ل□ تەم هەڵدەکێشم
هەور دەکەم بەکراسێك
ل□ ئاورێشم
پەلی نەرمە بایەك دەگرم
پێم خۆشە لەکۆشی نەرمی
ژیلە ژنی چیا بمرم
هەنگاوەکانم دەشکێنم
ریچکەیەك ل□ نوور وەرد□م
ماچێك ل□ نێرگز دەسێنم
لەگەڵ شەکرە شیعرو بەفرا
بەتاریکی دەیپێچمەوە
شەوێك درەنگ بۆتی دێنم
رووناکی مانگ دەچنمەوە
لەتیلەی وردە ئەسرینما
بۆتەنیایی و بێداربوونت
لەژوور سەرت دەیسووتێنم
ترست نەبێت لەزرزیان و
دەستی سەرما
بەرۆحم گەرم داتدەپۆشم
چ مەشخەڵێکی گوڵڕه نگه
گڕکانی سەراپای لەشم